

UGSEAD

Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi
International Journal of Research in Fine Arts Education

<http://ugsead.eab.org.tr>

Sanat, Tasarım, Sanat Eğitimi ve Uygulamalı Araştırmalar Bağlamında
A/r/tografik Araştırma Desenleme

*Designing A/r/tographic Inquiry In The Context Of Art, Design, Art Education,
And Practice-Based Research*

Suzan Duygu BEDİR ERIŞTİ¹

Geliş Tarihi: 25 Temmuz 2025

Kabul Tarihi: 29 Eylül 2025

Çevrimiçi Yayın Tarihi: 30 Aralık 2025

Anahtar kelimeler: A/r/tografik araştırma, Sanat temelli araştırma, Sanat ve araştırma, Uygulama tabanlı araştırma, Sanat temelli araştırma paradigması

ÖZET

Sanat temelli araştırma yaklaşımları, 20. yüzyılın sonlarından itibaren özellikle sanat, tasarım ve sanat eğitimi alanlarında görülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımların deneyim, yorumlama, estetik duyarlılık ve çoklu kimliklerin araştırmaya dahil edilmesi gereksinimiyle şekillenmesi sanat bağlamını güçlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. A/r/tografi ise sanat temelli araştırma yöntemi olarak sanat, araştırma ve uygulamanın kesişiminde yer alan, yorumlamacı ve disiplinlerarası bir araştırma yöntemidir. A/r/tografi yalnızca bir yöntem değil; araştırmacının kimliğini, yaratıcı üretimini ve sanatsal duruşunu yansıtan bir oluş sürecini de içermektedir. Bu çalışma, a/r/tografi yönteminin kuramsal temellerini, tarihsel gelişimini ve Türkiye’deki uygulama deneyimleri bağlamında sanatsal, pedagojik/andragojik ve akademik yapılanışını ortaya koymaktadır. Ayrıca a/r/tografik araştırmanın sanat temelli yaklaşımlar içerisindeki özgün konumu da yansıtılmaktadır. Araştırmacının öznel ve estetik deneyimlerini merkeze alarak, sanatsal üretim süreçlerinin araştırma bileşeni olarak karşımıza çıkmasında a/r/tografik araştırma güçlü kuramsal ve uygulama tabanlı bir yöntemsel strateji ortaya koymaktadır. Sanatın bütüncül yapısı içinde araştırmacının sanatçı, araştırmacı ve öğretici kimliklerine dayalı öznel deneyimleri a/r/tografi araştırması içinde güçlendirmek olasıdır. Böylece sanat, uygulama ve deneyim odaklı, çok katmanlı ve çok kimlikli bir araştırma yapısı karşımıza çıkmaktadır.

© UGSEAD All rights reserved

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Since the end of the 20th century, art-based research approaches have started to be seen especially in the field of art, design and art education. The fact that these approaches are shaped by the need to include experience, interpretation, aesthetic sensitivity and multiple identities in the research is a phenomenon that strengthens the art context. A/r/tography, as an art-based research method, is an interpretive and interdisciplinary research method at the intersection of art, research and practice. A/r/tography is not only a method; it also involves a process of becoming that reflects the identity, creative production and artistic stance of the researcher. This study reveals the theoretical foundations of the a/r/tography method, its historical development, and its artistic, pedagogical/andragogical and academic structuring in the context of practical experiences in Turkey. It also reflects the unique position of a/r/tographic research within art-based approaches. By centering the subjective and aesthetic experiences of the researcher, a/r/tographic research reveals a strong theoretical and practice-based methodological strategy in the emergence of artistic production processes as a research component. Within the holistic structure of art, it is possible to strengthen the subjective experiences based on the researcher's identities as artist, researcher and teacher within a/r/tography research. Thus, a multi-layered and multi-identity research structure that focuses on art, practice and experience emerges.

The Purpose of The Study

Received: 25 July 2025

Accepted: 29 September 2025

Online Release: 30 December 2025

Keywords: A/r/tographic research, Art-based research, Art and research, Practice-based research, Art-based research paradigm.

¹ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Arts-based research approaches particularly within the contexts of art, design, and art education have been shaped by interpretive research paradigms and have become increasingly widespread today. Arts-based research processes strengthen creative inquiry by placing subjective experience, artistic production, and aesthetic sensitivity at the center of research. Among these approaches, a/r/tography emerges as a non-linear research method in which the researcher, artist, and teacher/learner identities are interwoven. Within arts-based research, a/r/tography stands out with its transformative, relational, and pluralistic nature grounded in multiple identities. The main purpose of this study is to present the theoretical foundations of the a/r/tographic method and to identify key considerations in designing an a/r/tographic research framework. It aims to outline the structural features of the method in light of its increasing prevalence in art, design, and art education. In particular, the interrelation between artistic, pedagogical/andragogical, and research dimensions through examples from Turkey is emphasized as a dimension that must be strengthened in future studies. It is also essential to analyze in depth the arts-based data obtained through the contiguity of multiple identities, and to structurally reflect the researcher's creative identity within the nature of the research. The study further evaluates the method within the framework of contemporary theoretical approaches and considers its transformation in the digital age.

Method

This research is structured as a conceptual study involving theory-based analysis. Conceptual research is a research approach built through the observation, interpretation, and association of existing knowledge on a particular subject. Such studies aim to develop new theories or reinterpret existing ones through in-depth questioning of concepts. Conceptual research enables the synthesis of literature-based inquiries and their reinterpretation through creative contexts. In this regard, the theoretical background of the a/r/tographic method includes an in-depth exploration of multiple identities, arts-based research, critical and creative pedagogical approaches, the structuring of reflective data, components of a/r/tography, its characteristics, and the dynamics of a/r/tographic inquiry based on contiguity. The method's theoretical foundations are further questioned through Deleuze & Guattari's philosophy of "rhizome" and William Pinar's "currere" approach. The implications of digital transformations on a/r/tographic research are examined through theoretical frameworks such as Langton's complexity theory and Gunkel's remixology.

Findings

Based on the conceptual framework, several key aspects of the a/r/tographic research method emerge. The integration and interaction of researcher, artist, and pedagogical identities in a non-hierarchical and intertwined structure are essential. The ability to navigate between these identities must be structurally addressed. A/r/tography does not emphasize fixed results but centers on aesthetic experience and identity transformation. The notion of "becoming," fostered by multiple identities, necessitates a cyclical, intuitive, and living inquiry structure. Beyond the non-linear and multi-layered structure of the research process itself, rhizomatic relationality must also be emphasized in the interpretation of research findings. The rhizomatic connections among results shaped through multiple identities offer new insights, necessitating an inquiry into such relationality within the overall structure of the study. Like many research strategies and methods in the digital age, a/r/tography is being reconfigured. Dimensions such as the digital subject, collective creativity, ethical transformation, and AI-assisted artistic production, as well as remix aesthetics, are reflected in a/r/tographic research both theoretically and practically.

Results

A/r/tography is more than an arts-based research method; it is a mode of living inquiry where identities, aesthetic experiences, and pedagogical interactions are intertwined. The method diverges from conventional researcher identity by proposing a structure rooted in multiple identities, encouraging researchers toward both individual and collective performative acts. To ensure the broader and context-sensitive implementation of the a/r/tographic method in art and design research, method-based education should be expanded at the graduate level. A/r/tographic approaches should be integrated into fields such as social sciences, education, and media studies alongside art, design, and art education, creating foundations for multilayered research structures. A/r/tographic research, in light of emerging processes such as artificial intelligence, augmented reality, and remix theory, offers the potential to carry creative inquiry into new environments and conditions. Therefore, research designs should be structured accordingly. A/r/tography should be more widely employed in contexts of social transformation and participatory art pedagogy, and research processes designed to expand into the public domain should be constructed. The integration of a/r/tographic research methods into graduate-level curricula in art, design, and art education should be increasingly supported.

© UGSEAD All rights reserved

Giriş

Sanat temelli araştırma yaklaşımları, 20. yüzyılın sonlarından itibaren sanat ve sosyal bilimlerin alanlarında giderek artan bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu ilginin merkezinde, özellikle sanat ve tasarım, sanat eğitimi ve yaratıcı araştırma pratiklerinde deneyim, yorumlama, estetik duyarlılık ve çoklu kimliklerin araştırmaya dahil edilme gereksinimi yer almaktadır. A/r/tografi, sanat, araştırma ve uygulama odağındaki deneyim süreçlerinin kesişiminde yer alan; yorumlamacı araştırma paradigmalarına dayanan bir araştırma yöntemi olarak ortaya çıkmış ve kısa sürede disiplinlerarası bir araştırma yaklaşımı olarak kabul görmüştür. A/r/tografi, araştırmacının zamanda özneleşen, deneyimleyen ve dönüştüren bir aktör olarak konumlandığı; sanatsal üretimin, uygulamaya dayalı deneyimin ve kuramsal sorgulamanın birbirine paralel yürütüldüğü çok katmanlı bir yapı içermektedir. Bu yaklaşım, yalnızca bir yöntem değil; aynı zamanda araştırmacının kimliğini, epistemolojik duruşunu ve yaratıcı üretimini yansıtan ontolojik bir oluş biçimi olarak da öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, a/r/tografi yönteminin kuramsal temellerini, tarihsel gelişimini ve sanat temelli araştırmalar bağlamında konumunu irdelemek; Türkiye'deki uygulama deneyimleri üzerinden yöntemin sanatsal, deneyimsel/pedagojik/andragojik ve akademik boyutlarını ortaya koymaktır. Özellikle sanat temelli araştırma paradigmaları içinde ve nitel araştırma paradigmaları paralelinde a/r/tografinin özgün konumuna ışık tutulacaktır.

Araştırma yöntemlerinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, sosyal bilimlerin uzun süreli pozitivist bir epistemolojik zemine dayandığı söylenebilir. Ancak 20. yüzyılın ortalarından itibaren bu yaklaşım, gerçekliği tek ve değişmez bir yapı olarak ele almasının sosyal bilimlerin ve uygulamalı araştırmalardaki sınırlılıkları nedeniyle paradigmasal dönüşümü gerekli kılmıştır. Bunun sonucunda eleştirel, yorumlayıcı ve nitel paradigmlar karşımıza çıkmaktadır (Denzin & Lincoln, 2000). Nitel paradigmlar, araştırma sürecinde insanın öznel deneyimlerini, duyu durumlarını, estetik tepkilerini ve sosyal bağlamdaki etkileşimlerini merkeze alarak daha derinlemesine ve çoğulcu bir dönüşüm içermektedir. Bu dönüşüm yalnızca yöntemsel değil aynı zamanda ontolojik ve epistemolojik bir yönelime de işaret etmektedir. Nitel paradigmlar sanat ve sanat eğitimi alanında da bir dönüşüm yapılandırılmaya zemin oluşturmuştur. Bireyin sanatsal üretim süreci içerisindeki deneyiminin araştırmaya dahil edilmesini içeren nitel paradigmlar yaratıcı ve estetik temelli disiplinlerde pozitivist yaklaşımın sınırlılıkları aşmayı olanaklı hale getirmiştir. Çünkü bireyin deneyimlerinin, estetik ve sanatsal üretimin araştırmada veri olarak kabul edilmediği geleneksel yaklaşımlar, sanatsal süreçlerin doğasıyla örtüşmemektedir. Yine de nitel paradigmlar ve yöntemsel çeşitlilik için de sanat odaklılık ve sanat temellilik süreçlerini tam anlamıyla yapılandırmak olanaklı hale gelmiyordu. Bu noktada nitel araştırma paradigmlarından çıkışla birlikte sanat temelli araştırma süreçlerinin de yapılanışı karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada sanatçı olarak var oluşun ve araştırmacının öznel deneyiminin yalnızca araştırmanın nesnesi değil, aynı zamanda anlam üretim sürecinin kurucu bir parçası haline gelmesi de bu yapılanış ile başladı. A/r/tografi, hem nitel araştırma paradigmasının hem de sanat temelli yaklaşımın ötesinde çoklu kimlikler ile araştırmacı olma yapısını korurken sanatçı kimliği güçlendirmekte ve bu iki etkileşim içinde deneyim odaklı öğrenme öğretme süreçlerini de araştırmaya entegre edebilmektedir. A/r/tografi araştırma yönteminin yapısal özelliklerini ortaya koymadan önce sanat temelli araştırmanın gelişim sürecine bakmak gerekir. Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı, a/r/tografi yönteminin kuramsal temellerini ve a/r/tografik bir araştırma desenlemede dikkat edilmesi gereken noktaları kavramsal bir araştırma yaklaşımı içinde ortaya koymak; yöntemin sanat, tasarım ve sanat eğitimi bağlamında yaygınlaşması çerçevesinde yapısal özelliklerine ilişkin bir çerçeve çizmektir. Özellikle Türkiye'deki uygulama örnekleri üzerinden yöntemin sanatsal, pedagojik/andragojik ve araştırma boyutlarının ilişkiselliği ve çoklu kimliklerin araştırmaya yansımaları araştırmalarda güçlendirilmesi gereken boyutlar arasında yer almaktadır. Çünkü çoklu kimliklerin bitişikliği ile birlikte elde edilen sanat temelli verileri derinlemesine ele almak önemlidir. Ayrıca a/r/tografi araştırmacısının yaratıcı kimliğinin araştırma süreçlerine yansımalarını araştırmanın doğası içinde yapılandırmak da önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında yöntemin çağdaş kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilerek dijital çağdaki dönüşümü de ele alınmıştır.

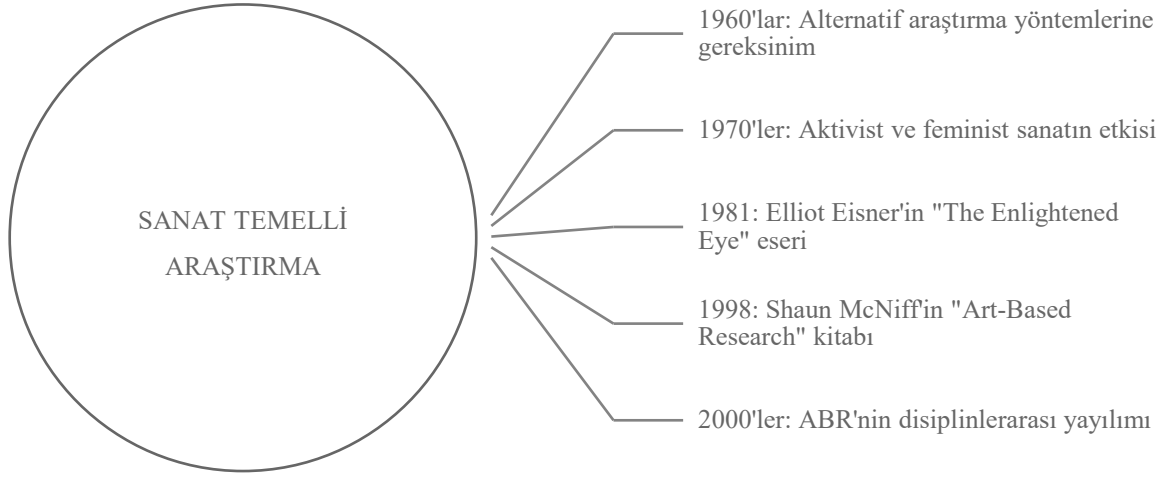
Yöntem

Bu araştırma, kuram temelli çözümleme içeren kavramsal bir araştırma yapısı içermektedir. Kavramsal araştırma, belli bir konuya ilişkin var olan bilgilerin gözlemlenmesi, yorumlanması ve ilişkilendirilmesi yolu ile yapılandırılan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu tür araştırmalarda kavramların derinlemesine sorgulanması temelinde kuram geliştirme ya da mevcut kuramları farklı bakış açısı ile yorumlamak söz konusu olmaktadır. Kavramsal araştırma, ilgili alanyazına dayalı sorgulamaların sentezlenmesi ve yaratıcı birtakım bağlamlarla yorumlanmasına olanak tanımaktadır (Green, 2014;). Bu bağlamda a/r/tografi yönteminin kavramsal arka planı; çoklu kimlikler ve sanat temelli araştırmalar, eleştirel ve yaratıcı pedagojik yaklaşımlar, yansıtıcı verilerin yapılandırılması, a/r/tografinin bileşenleri, özellikleri, kimliklerin bitişikliği boyutları kavram olarak ele alınmış; çalışma kapsamında a/r/tografik araştırma dinamikleri derinlemesine yansıtılmıştır.

Sanat Temelli Araştırma Yöntemleri: A/R/Tografi Yönteminin Ortaya Çıkışı

Sanat temelli araştırma (art-based research), araştırma sürecini yalnızca bilgi edinme ya da doğrulama aracı olarak değil, aynı zamanda bir yaratım ve anlam üretim biçimi olarak gören yaklaşımları içermektedir. Bu yaklaşım, öznel deneyimi, sanatsal üretimi ve estetik duyarlılığı araştırmanın temel bileşenleri haline getirmiştir. Sanat temelli araştırma, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren sosyal bilimlerdeki eleştirel ve postmodern dönüşümde köklerini bulmuştur (McNiff, 2012). Ancak gelişim süreci için biraz daha zamana ihtiyaç duyulmuştur.

1970'li yıllarda feminist teori, eleştirel pedagoji ve aktivist sanat pratiklerinin yükselişi, bilimsel bilgi üretiminin sadece nesnel ölçütlere dayandırılmayacağına yönelik güçlü bir eleştirel dalga yapılandırmıştır. Bu dönem, sanatın yalnızca estetik bir nesne olarak değil; toplumsal, kültürel ve politik anlamların üretildiği bir araştırma aracı olarak yeniden tanımlandığı bir geçiş evresini içermektedir (Creswell, 2009; Smith, 1974;). Özellikle sosyal adalet, kimlik, cinsiyet ve kültür gibi konular, sanatsal yansımalarla ele alınmaya başlamış ve bu süreç sanat temelli araştırma için uygulamaya dönük bir zemin oluşturmuştur. Sanat temelli araştırmanın kurumsallaşmasında en önemli katkılardan biri Elliot Eisner'in (1991) *The Enlightened Eye* adlı çalışmasıdır. Eisner, sanatın estetik bir bilme biçimi olduğunu, sanatsal üretim süreçlerinin de bilimsel sorgulamanın bir türü olarak kabul edilebileceğini savunduğu söz konusu eserinde sanatın yalnızca sonuçlarıyla değil, aynı zamanda süreçleriyle de bilgi ürettiği fikri öne çıkarılır (Smith-Shank & Koos, 1999). Eisner'a göre araştırmacının duyuşsal, estetik ve eleştirel tepkileri de birer veri olarak değerlendirilmelidir. Eisner'in bu öncül yaklaşımı, Shaun McNiff'in 1998 tarihli *Art-Based Research* kitabı ile derinleşmiştir. McNiff, sanatsal üretimin doğrudan araştırma sürecinin parçası olduğunu ileri sürerek sanat temelli araştırmaları kuramsal bir çerçeveye oturtmuştur. Sanat yoluyla düşünmenin, hissetmenin ve sorgulamanın araştırmanın merkezine alınması, sanat temelli araştırmayı geleneksel nitel yöntemlerden ayıran başlıca unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte 2000'li yıllarda sanat temelli araştırma yaklaşımlarının disiplinlerarası bir çerçevede yaygınlaşması söz konusu olmuştur. Görsel sanatlar, müzik, tiyatro, dans, şiir ve performans gibi alanlarda yapılan araştırmalarda bu yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu sürecinde devamında gelişen a/r/tografi, sanat temelli araştırmanın hem kavramsal hem de yöntemsel olarak paralel kimlikler ile yapılandırıldığı bir yaklaşım olmuştur.

Şekil 1. Sanat Temelli Araştırma Süreçlerinin Gelişimi

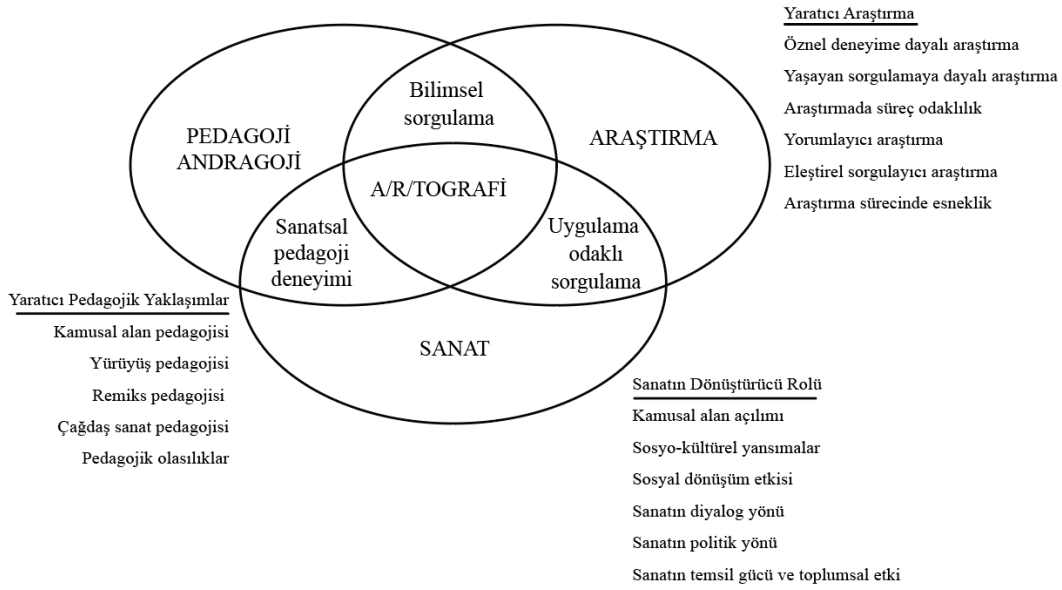
A/r/tografi, Prof. Dr. Rita Irwin ve ekibinin 2000’li yılların başında geliştirdiği; sanat, araştırma ve süreçsel olarak öğrenen ve öğreten kimliklerine dayalı deneyim odaklı kimliklerin birleşiminden doğan bir sanat temelli araştırma yaklaşımıdır. A/r/tografi, bu üç kimliğin birbirinden ayrılmadan iç içe geçtiği ve birbirini dönüştürdüğü bir araştırma yapısı sunmaktadır. Irwin ve Springgay (2008), a/r/tografiyi yalnızca bir yöntem değil, aynı zamanda bir yaşam biçimi, bir oluş hali (becoming) olarak tanımlamaktadır. Yöntemin doğuşu, Irwin’in kendi doktora sürecindeki eylem araştırma deneyimi sürecinde sanatın yeterince temsil edilemediği farkındalığına dayanmaktadır. Her ne kadar nitel paradigma içindeki eylem araştırması yapısı sanatsal uygulamalara açık gibi görünse de, sanatın estetik, duygusal ve sezgisel katmanları geleneksel eylem döngüsünde tam anlamı ile ortaya konulamamıştır. Bu durum, sanatın yalnızca araçsal değil, aynı zamanda epistemolojik bir değer taşıdığı yeni bir yönetime gereksinim oluşturmuştur.

Sanat Temelli Araştırma Yöntemi Olarak A/r/tografi ve Türkiye’de A/r/tografi Deneyimi

Sanat, araştırma ve öğrenen-öğreten-deneyimleyen kimliklerin a/r/tografi araştırmacısı olma sürecinde bir araya geldiği, paralel bir yapıda sorgulama ortaya koyduğu çoklu kimlikler odağında bir yöntemdir. Çoklu kimlikler ise dönüşen ve kesişen yapılar içererek iç içe geçmiş derinleştirilen sorgulama alanları oluşturur. Araştırmacı hem sanatsal kimliği ile sanatçıdır hem deneyimleyen yani araştırma yapısı içinde öğrenen ve öğretendir, hem de bu iki kimliğin ortaya koyduğu verileri dönüştürmek bağlamında araştırmacıdır. Özne deneyimin ve dönüşen kimliğin merkezde olması a/r/tografi araştırmacıya sürecinde araştırmacıyı kendi deneyimlerinden, kırılmalarından, sezgilerinden ve sanat yoluyla oluşan anlamlardan hareket eden bir özne olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca estetik ve duygusal verilerin araştırma sürecine dahil edilmesi sanat temelli üretimlerde ortaya çıkan imgeler, metaforlar, renkler, hareketler, formlar vb. ifadelerin karşılık bulması anlamına gelmektedir (Irwin, 2013). Çok katmanlılık, bağlamsallık ve yorumlayıcılık çerçevesinde a/r/tografi, temsilin tekil ve sabit bir yapıda olmadığını; anlamların katmanlı, çoğul ve bağlama göre değişken olduğunu kabul etmektedir. Bu nedenle, “yorumlama” kavramı a/r/tografi için epistemolojik süreçlerin temelini oluşturur. Döngüsel oluş ve yeniden üretimin söz konusu olduğu a/r/tografi araştırmalarındaki yapı eylem araştırmasındaki döngüsel yapı ile paralellik gösterir. Ancak a/r/tografide “oluş” (becoming) kavramı her sanatsal ve pedagojik/andragojik deneyimlerle yeniden yapılır, yeniden oluşur ve yeniden anlam üretir. A/r/tografi, sadece araştırma yapılandırmakla kalmaz; aynı zamanda dönüşüm, öz-farkındalık ve toplulukla etkileşim boyutlarını da içermektedir. Bu yönüyle a/r/tografi, yalnızca akademik bir yöntem değil, aynı zamanda etik, estetik ve pedagojik/andragojik bir duruş biçimidir.

Türkiye’de a/r/tografi ile sistematik biçimde tanışma süreci, 2010’lu yılların başında görsel araştırma yöntemlerine duyulan ilginin ve araştırmalarda görsel odaklı verilerin nitel bağlamda işe koşulması ile başlamıştır. Ancak bu yöntemle kapsamlı bir biçimde çalışılması 2014 yılında hayata geçirilen disiplinlerarası bir proje ile olanaklı olmuştur. Söz konusu proje kapsamında sanat temelli araştırmalar özelinde Türkiye’de ilk kez yapılandırılmış bir ekip oluşturulmuş; bu ekip, ulusal ve uluslararası akademisyenlerin katkısıyla

Görsel Araştırma Yöntemleri kitabını yayımlamıştır. Kitap, a/r/tografi yöntemini Türkçe literatürde sistematik olarak tanımlayan ilk yayınlardan biri olmuş; aynı zamanda sanat eğitimi alanında yeni bir araştırma paradigmasının yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Bu gelişmelerin devamında A/r/tografi yöntemine ilişkin Türkçe kitap projesi yöntemin kurucularından Prof. Dr. Rita Irwin'in TÜBİTAK destekli bilim insanı destekleme programı ile Prof. Dr. Suzan Duygu Erişti'nin daveti ile Türkiye'ye geldiği 2015 yılında planlanmıştır. Süreç oldukça uzun bir planlama içermekte ve bu planlama sonucu her iki araştırmacının ortak editörlüğü ile 2021 yılında *A/r/tografi: Uygulama Tabanlı Araştırma Yöntemi* adı ile yayınlanmıştır (Erişti, 2014; Erişti, 2016; Erişti & Irwin, 2021). Bu kitap özgün bölümler ve çeviriler ile yöntemin kavranmasına ilişkin nitelikli örnekleri yansıtan bir çalışmadır. Bu sürecin devamında a/r/tografi araştırma yöntemi, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki araştırmalarda kullanılmaya başlanmış; araştırma yöntemleri, bilimsel araştırma teknikleri ve görsel araştırma yöntemleri gibi derslerin içeriğine entegre edilmiştir. Bu yöntem, araştırma süreçlerine sanat odağında eleştirel düşünme, yaratıcı üretim ve öz-yansıtma boyutlarını dahil etmiştir.

Şekil 2. A/r/tografik Araştırma

A/r/tografi kavramının epistemolojisine bakıldığında şöyle bir yapı karşımıza çıkmaktadır: “Art” yani a/r/tografik araştırmada “a” olarak kısaltılan kavram sanat temelli araştırmanın doğasını oluşturan sanatsal pratiklerin yapılandığı boyutu öne çıkarmaktadır. Bu boyut sanat, tasarım ve uygulama odaklı araştırmacıların araştırma süreçlerinde geleneksel araştırma yapısı içinde ötekileştirmek durumu ile karşı karşıya kaldıkları bir boyuttur. Bu yönü ile sanat, tasarım ve uygulamalı araştırmalarda araştırmanın doğası içinde sanatı yaşamak, deneyimlemek ve sanatsal eylemsellik ile araştırma döngüsünü kurgulamak gibi sıralanabilecek birçok deneyim içermektedir. Oldukça katmanlı bir yapıya sahip olan a/r/tografik araştırma sürecinde “teaching/teach” kelimesine referansta bulunan “t” kavramını geleneksel pedagojik çerçevenin ötesine taşıyarak yeniden düşünmek gerekmektedir. Öğretme edimi yalnızca sınıf içi pedagojik etkileşimle sınırlı değildir; öğrenme, öğretme ve deneyimleme süreçlerinin yaşam pratikleriyle iç içe geçtiği sanatsal üretim süreçlerinde de öğretici nitelikler ortaya çıkmaktadır. A/r/tografi, bu dönüşümün hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki yansımalarını inceleyen bir yaklaşım olarak sanat temelli araştırma alanında konumlanmaktadır. A/r/tografi terimindeki “grafi” eki, etimolojik olarak yazmak, çizmek ve betimlemek anlamlarını içermektedir. Türkçeye bire bir çevirisinin sınırlı anlam üretmesi nedeniyle, “litografi” ya da “tipografi” gibi yerleşmiş kavramlarla benzer biçimde orijinal biçimiyle kullanılmaktadır. Anadolu Üniversitesi’nde 2014 yılında yürütülen bir Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında ilk kez akademik düzeyde kullanılmış ve 2015–2016 yıllarında yayımlanan kitaplarda kavramsal olarak yaygınlık kazanmıştır (Erişti, 2014; Erişti, 2021; Erişti, 2021). A/r/tografik yaklaşım, yalnızca sanat, araştırma ve öğretim süreçlerini değil; aynı zamanda yetişkin eğitimi bağlamında androgoji kavramını da kapsamına alabilecek esneklikte bir yapıya sahiptir. Yetişkinlerin öğrenme süreçlerindeki dönüşüm, deneyim aktarımı ve yönlendirme gibi unsurların da a/r/tografi kapsamında olduğunu söylemek gerekir.

A/r/tografi, sanat temelli araştırmalarda araştırmayı üç temel kimlik üzerinden yapılandırır. Bu kimlikler sanatçı kimlik, araştırmacı kimlik ve sanatsal deneyimleme, öğrenme ve öğretme ışığındaki öğreten/öğrenen kimliktir. Bu süreçteki öğreten/öğrenen kimlik hem otobiyografik ya da otoetnografik öznel deneyime dayalı öğrenme ve öğrendiklerini sanatsal olarak yansıtmayı ve çoklu yaratıcı pedagojik yaklaşımlar ile sanatın iletimine dayalı etkisini içermekte hem de formal/informal yapıda sanatçı kimliğinin kurduğu sanat yolu ile öğrenme ve öğretme dinamikleri çerçevesindeki diyalogları içermektedir. Yöntemsel olarak sanatsal üretim aynı zamanda anlatı temelli, öznel tarihsel kesit içeren ya da kültürel bağlamları da kapsayan geniş bir yelpaze içerebilmektedir. Bu yönüyle otobiyografi, otoetnografi, performatif anlatı, şiirsel betimleme ve görsel metaforlar gibi çeşitli anlatım biçimleri a/r/tografik üretimin yöntemsel araçları haline gelir. Örneğin sanatçı kimliğe de sahip olan araştırmacının kendi yaşamına, geçmişine ve öznel kırılmalarına dair sanatsal ve yazınsal ifade biçimleriyle yapılandığı otobiyografik anlatılar, a/r/tografide hem veri üretimi hem de verilerin yorumlanması sürecinin kendisi olabilir. Geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında yapılandırılan bu anlatılar, aynı zamanda araştırmacının kimlik dönüşümüne tanıklık etmektedir. Ya da etnografik bağlamda bireyin kültürel çevresiyle ilişkili deneyimlerini sorgulayan otoetnografi, a/r/tografide daha yoğun biçimde duygusal, sezgisel ve sanatsal yönleriyle ele alınabilir. Araştırmacının hem araştırma nesnesi hem de öznesi olması, otoetnografik süreci güçlü bir yansıtma aracı haline getirebilmektedir. A/r/tografik süreçte analiz yerine sıklıkla “yorumlama” terimi kullanılmaktadır. Bunun nedeni, a/r/tografi yönteminin sabit, nesnel ve indirgemeci sonuçlardan ziyade, çoğul anlamlara, bağlamsal temsillere ve estetik deneyime açık bir yapı taşıması ile ilişkilidir. Bu yorumlama süreci, araştırmacının sezgileriyle, sanatsal duyarlılığıyla ve pedagojik farkındalığıyla şekillenmektedir. Bu nedenle belli kalıplar ya da nesnel analizler bu süreci ifadede sınırlı kalmaktadır. A/r/tografinin en ayırt edici boyutlarından biri de performatifliğe dayalı “oluş” kavramıdır. Bu kavram, araştırmacının sabit bir kimlik ya da bilgiyle değil; her üretim, her deneyim ve her etkileşimde yeniden yapılandığı, dönüştüğü bir araştırma sürecini tanımlamaktadır. Bu yönüyle a/r/tografi, Deleuze ve Guattari’nin “oluş felsefesi” ile de teorik düzlemde örtüşmektedir. Oluş, hem epistemolojik hem de ontolojik bir dönüşüme referansta bulunmaktadır. Bu yöntemsel açılımlar, a/r/tografinin yalnızca bir araştırma yöntemi değil, aynı zamanda bir düşünce ve yaşantı biçimi olarak yapılandığını ortaya koymaktadır. A/r/tografik araştırmaya dönük üretim, araştırmacının çoklu kimliklere dayalı içsel bir sorgulama yolculuğu ve sanat yoluyla dünyayla kurduğu ilişkilerin yeniden ifadesidir.

A/r/tografi, sanat temelli araştırma altında tanımlanmaktadır ama bununla birlikte eylem araştırması, anlatı araştırması, performans etnografisi, otobiyografi ve otoetnografi gibi pek çok nitel yöntemle verilerin yorumlanması bağlamında kesişim içermektedir. Bu çok yönlü yapısı, a/r/tografiyi hem kuramsal hem de uygulamalı düzlemde hibrit ve akışkan bir araştırma yöntemi haline getirmektedir. Örneğin, sanat temelli eylem araştırması ile a/r/tografi arasındaki yakınlık her ikisinin de dönüşüme ve uygulamaya dayalı, döngüsel yapılar içermesidir. Ancak a/r/tografi, bu döngüyü yalnızca çözüm üretmeye yönelik bir eylem olarak değil; aynı zamanda “oluş” odaklı bir estetik deneyim ve öz-farkındalık süreci olarak ele almaktadır. A/r/tografi, eylem araştırmasının doğrusal problemlerine karşılık, sanatsal süreçlerin sezgisel ve çok yönlü doğasına odaklanmakta ve bu yönü ile çoklu ilişkisellik yapısı içinde verileri yorumlamaktadır. Ayrıca eylem araştırmasının doğrusal ve döngüsel problem yapısı içinde sanatsal ifade sorgulaması öznel bir boyut olarak şekillenememektedir. Sanat temelli eylem araştırmalarında dahi araştırmacı olarak sanatsal verinin yorumlanması ile sınırlı kalmaktadır. Bu da sanat ve tasarım alanındaki araştırmacıların sanatçı/tasarımcı/sanat eğitimcisi kimliklerini geri planda bırakmaktadır. Anlatı araştırmaları, otoetnografik ve otobiyografik yaklaşımlar, a/r/tografinin veri ortaya koymadaki temel yansıtma biçimleri arasında yer alır. Ancak a/r/tografi, bu yaklaşımların sunduğu anlatının ötesine geçerek, sanatsal ifadelerle çoklu temsilleri içeren alanlar yaratmaktadır. Böylelikle, yalnızca anlatı ile sınırlı kalmamakta; görsel, işitsel, dokunsal ve bedensel bağlamda sanatsal anlatıyı da araştırmanın merkezine taşımaktadır.

A/r/tografi yönteminin öne çıkan yönlerinden biri, araştırmacının çoklu kimlikler ile biraradalık taşıması ve bu kimliklerin karşılaşmalarından doğan etkileşimleri üretime dönüştürmesidir. Araştırmacı, yalnızca araştırmacı kimliği ile var olmaz; aynı zamanda bir sanatçı, deneyimleyen bir anlatıcı ve bir öznedir. A/r/tografi, dönüşen özne fikrini merkeze alır. Araştırmacı, sürecin başında sahip olduğu kimlikle sürecin sonunda aynı yerde kalmaz; sanatsal üretim, pedagojik etkileşim ve araştırma yoluyla sürekli bir değişim içindedir. Bu dönüşüm, Deleuze ve Guattari’nin (1987) “oluş” (becoming) kavramıyla yakından ilişkilidir. Oluş, sabitlenmiş kimliklerin değil, karşılaşmaların, kırılmaların ve yeniden yapılanmaların yansıdığı kimliğin dönüşümü sürecidir. Bu süreç kendi içinde bir döngüsellik barındırır. Döngüsellik, bir anlamda oluş sürecinin yapısal boyutunu temsil etmektedir. Sanatsal üretim, yorumlama, yazma, yeniden üretme ve yeniden düşünme

gibi eylemler doğrusal sırada değil, tekrar eden, iç içe giren ya da karşı karşıya kalan döngüler halinde gerçekleşir. Bu nedenle a/r/tografi süreci, “başlangıç” ve “bitiş” noktaları içermez; sürekli açılımlar, geri dönüşler ve alternatif yollarla genişler.

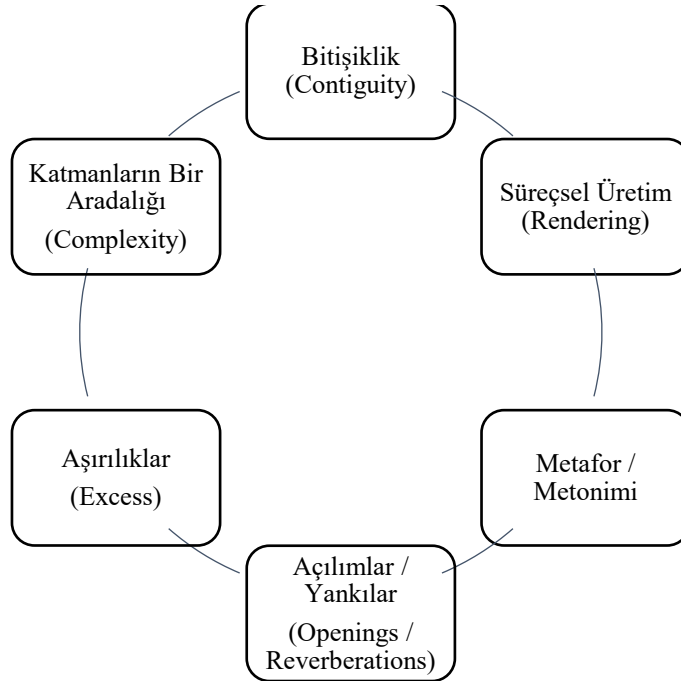
A/r/tografi, sanat temelli araştırmanın sunduğu estetik, duygusal ve sezgisel alanları genişleterek, araştırmacının çoklu kimliklerini bir arada taşımasına ve bu kimlikler arasındaki ilişkiselliği üretime dönüştürmesine olanak tanır. A/r/tografi, hem araştırmacılar için yeni bir sorgulama alanı olarak güçlü bir potansiyeli taşımakta hem de sanatçı kimliğe dönük öz-farkındalık, yaratıcılık ve dönüşüm süreçlerini desteklemektedir. Bu yönleri ile a/r/tografi, araştırmayı yalnızca bilgi üretmekle sınırlamaz; aynı zamanda bir anlam arayışı, bir kimlik oluşu ve estetik bir varoluş biçimi olarak yeniden tanımlar. Bu nedenle a/r/tografi, sanatın, sanatın çağdaş yansımalarının ve araştırma kültürünün yeniden düşünülmesinde merkezi bir rol oynamaktadır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu kısmında alanyazına dayalı olarak a/r/tografik araştırmanın kavramsal temelleri kavramsal araştırma yaklaşımı bağlamında derinlemesine ele alınacak ve bir araştırma desenlenmesi sürecinde a/r/tografik araştırma yönteminin işe koşulması detaylandırılmıştır. Bu bağlamda a/r/tografi araştırmalarının özellikleri, kuramsal dayanakları, araştırma desenlemedeki bileşenleri, kimliklerin bitişikliği ve ilişkiselliği, yaratıcı pedagojik yaklaşımlar, yansıtmacı veri elde etme süreçleri, a/r/tografik araştırmanın raporlaştırılması kavramları alanyazına dayalı olarak derinlemesine ortaya konulmuştur.

A/r/tografi Araştırmalarının Temel Özellikleri

A/r/tografi araştırmaları kendi içinde kimi özelliklere sahiptir. Bu özellikler, araştırma sürecinin çoklu kimliklerini yapılandırmada öne çıkan özelliklerdir.

Şekil 3. A/r/tografik Araştırmanın Özellikleri (Erişti, 2025)

Bitişiklik (Contiguity): A/r/tografi araştırmalarında temel ilke olarak "bitişiklik" kavramı öne çıkar. Sanatçı, araştırmacı ve deneyimleyen/pedagojik/androgojik kimlikler birbirine bitişik biçimde konumlanmalıdır. Bitişiklik, bu kimliklerin birbiriyle karşılıklı ilişki içinde etkileşimde bulunması, ancak hiçbirinin diğerine üstünlük kurmaması anlamına gelmektedir. Sanatsal üretim, araştırma süreçlerini baskılamaz; aynı şekilde öğrenme ve öğretmeye dönük deneyimsel süreçler, sanatsal alanı kısıtlamaz. Her kimlik, özgünlüğünü koruyarak bütüncül bir yapının parçası haline gelir.

Melezlik (Hybridity): Melezlik, a/r/tografik araştırmalarda çok yönlü üretim biçimlerinin ve alternatif yansıtma stratejilerinin birlikte yapılandırılmasını olanaklı kılmaktadır. İlişkisel düşünme, çeşitlilik ve disiplinlerarası geçişlilik önemli bir rol oynar. Sanatçı örneğin bir sorgulama sürecinde hem geleneksel hem dijital teknolojileri hem de fiziksel uygulamaları bir araya getirebilir. Böylece sorgulama çok katmanlı bir yapıya dönüşebilir. Melezlik aynı zamanda sınırları esneten ve bireysel üretimin ötesine geçebilen bir yaratım biçimi sunmaktadır.

Metafor ve Metonimi Yoluyla Temsil: Metafor ve metonimi, a/r/tografik araştırmada yalnızca estetik değil aynı zamanda kavramsal temsile dönük araçlardır. Özellikle görmezden gelinen, bastırılan ya da ifade edilmesi güç deneyimlerin sanatsal temsiller yoluyla görünür kılınması bu yolla olanaklı hale gelmektedir. Metafor, kavramsal sorgulamaların estetikleştirilerek yeniden anlamlandırılmasını ve yapılandırılmasını sağlamaktadır; metonimi ise doğrudan bir deneyimsel eylemin araştırma nesnesine dönüşmesiyle ilgilidir. Her iki yaklaşım da araştırmacının öznel deneyimini dönüştürücü biçimde yansıtmasına olanak tanımaktadır.

Açılımlar ve Yankılar (Expansions and Resonances): A/r/tografi yalnızca bireysel üretim değil, aynı zamanda toplumsal yankı ve dönüşüm potansiyelini de ortaya çıkarmaktadır. Araştırma süreci, kamusal alana taşarak genişleyebilir ya da sanat/uygulama/etkileşim odağındaki topluluk temelli bir yapı içinde dönüşebilir. A/r/tografik araştırma, odağındaki topluluklarda ya da süreç içindeki araştırma paydaşlarında farkındalık yaratabilecek şekilde yayılmaktadır. Bu yayılım açılımları yaratmaktadır ve yayılım yalnızca sonuç odaklı değil, süreci dönüştüren etkileşimlere de işaret etmektedir. Günümüzde bu açılımlar dijital dünya ile daha yayılımcı bir yapıya dönüşmüştür. Bu çerçevedeki olasılıklar, çağdaş a/r/tografik araştırmalar için önemli bir zemin sunmaktadır.

Süreçsel Üretim ve Oluş (Process and Becoming): A/r/tografi araştırma yöntemi, araştırma sürecini yalnızca sonuçlara değil, süreç boyunca gerçekleşen dönüşüme odaklayarak yapılandırmaktadır. Süreçsel üretim; şiir, eskiz, performans, dijital tasarım ya da günlük yazımı gibi yaklaşımlarla ortaya çıkabilir. "Oluş" (becoming) kavramı, bu süreç içinde öznenin geçirdiği dönüşümü vurgulamaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca yaratıcı üretimi değil, araştırmacının kendi kimliğiyle olan ilişkisini de derinleştirmektedir.

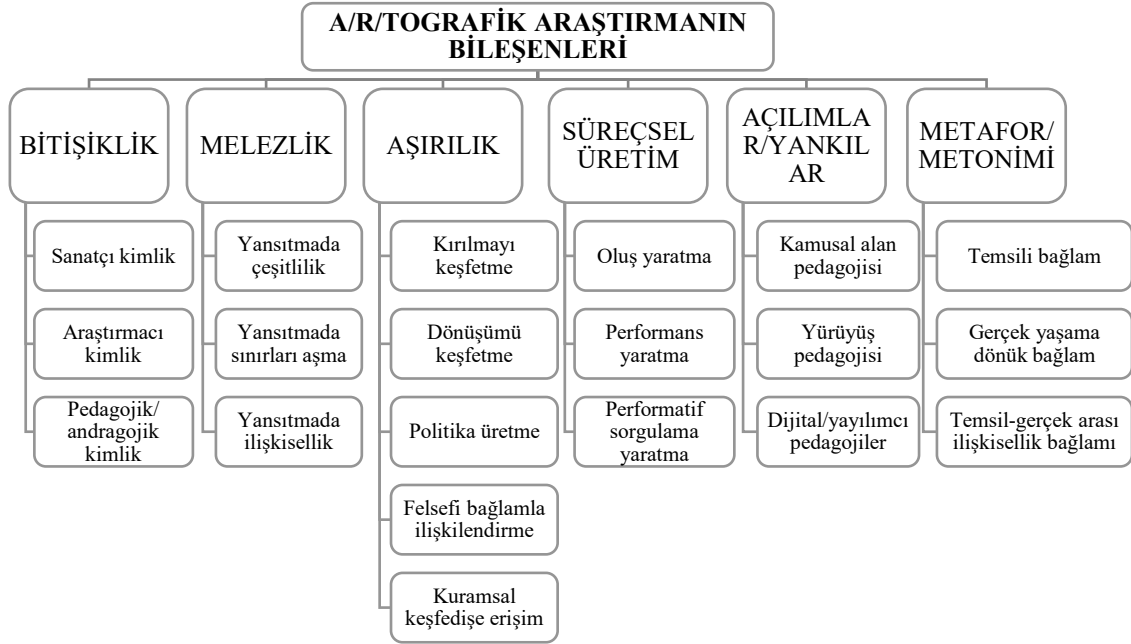
Performans ve Performatif Sorgulama: Sanatsal üretim, a/r/tografik bağlamda performansın kendisi haline gelmektedir. Bu performans yalnızca fiziksel değil; yazılı, görsel, dijital ya da sözel ifadelerle de varlık kazanabilmektedir. Performatif sorgulama, araştırmacının deneyimlerini estetik bir biçimde yeniden kurarak eleştirel bir düşünsel yapı oluşturmaya sağlamaktadır. Bu sorgulama biçimi, deneyimin dönüştürülerek paylaşılmasını hedeflemekte her bir performatif adım a/r/tografik araştırmayı sürdürülebilir hale getirmektedir. Performatif adım aynı zamanda oluşa dayalı dönüşümü de içermektedir.

Aşırılık (Excess): A/r/tografik araştırmalar sıklıkla bir "aşırılıkla" başlamaktadır. Araştırmacıyı rahatsız eden, tetikleyen, bastırılması güç olan bir deneyim veya durum, araştırmacının itici gücü haline gelebilmektedir. Bu aşırılık, kimi zaman bir politikaya, kimi zaman felsefi bir sorgulamaya, kimi zaman da kuramsal bir yeniden yapılanmaya zemin oluşturmaktadır. Araştırmacının dönüşüm kapasitesi, bu aşırılığın nasıl yorumlandığı ve dönüştürüldüğü ile doğrudan ilişkilidir.

A/r/tografik yöntem, sanatsal ve uygulama odaklı sorgulamalara olanak tanıması yönü ile diğer araştırma yöntemlerinden ayrılmaktadır. Ancak sanatsal sorgulama yaratıcı pedagojik yaklaşımlar ile dönüşmekte; sanatın dönüştürücü gücüne ilişkin yorumlamalar ve yaratıcı araştırma pratikleri bu yöntemin temel boyutları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede öne çıkan başlıca nitelikler şunlardır:

- Eylem ve oluş temelli, performatif yaklaşımlar,
- Öznellik ve uygulama arasında kurulan kavramsal köprüler,
- Süreç odaklılık, yansıtıcılık ve katılımcılıkla şekillenen öğrenme deneyimleri,

- Deneyime dayalı öznel öğrenme biçimleri.

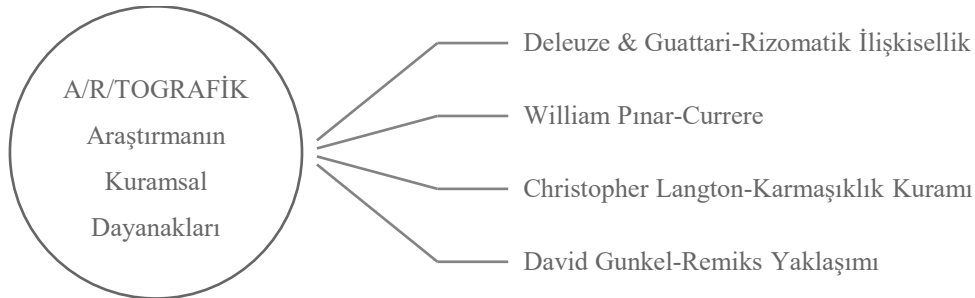

Şekil 4. A/r/tografik Araştırmanın Bileşenleri (Erişti, 2025)

Araştırmada sanatçı kimliğiyle özdeşleşen birey, üretim sürecinde anlam inşa ederken, keşfederken ve bu anlamı yansıtırken araştırmacı kimliği de beslemektedir. Araştırmacı kimlik ise gözlemlerken, betimlerken ve çıkarsamada bulunurken süreçleri yorumlayarak yansıtmakta ve bu yansıtma biçimi ile öğrenen, öğreten ve deneyimleyen kimliğe de ayna tutmaktadır. Yani öznel gelişim, değişim ve dönüşüm potansiyeli oluşturmaktadır. Tüm bu yapı içinde sanatçı kimlik eylem ve oluş yaratırken araştırmacı kimlik öznellik ve uygulama arasında kavramsal köprüler kurarak süreç bağlamında yansıtıcılık içermekte; öğrenen/öğreten kimlik ise bireyin hem kendi dönüşümünü hem de katılımcılığa dayalı karşılıklı öğrenme süreçlerini içermektedir.

A/r/tografik Araştırmanın Kuramsal Dayanakları ve Yönelimler

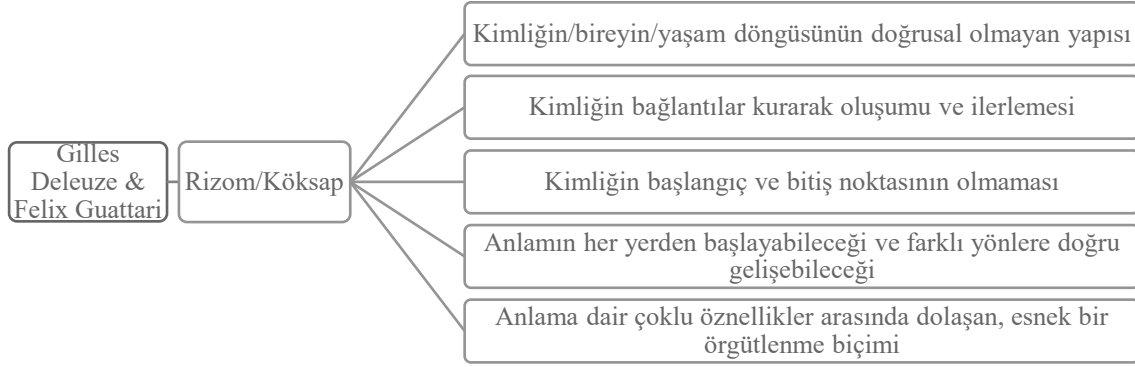
A/r/tografik yaklaşımın kuramsal temelleri büyük ölçüde *Deleuze ve Guattari*'nin geliştirdiği rizomatik yapı anlayışına ve *William Pinar*'in *currere* (yaşamöyküsel) kuramına dayanmaktadır. Bununla birlikte günümüzde teknolojinin yansımaları ile birlikte sanat, araştırma ve öğrenme/öğretme deneyimlerinin dönüşümü göz önünde bulundurulduğunda ve a/r/tografinin araştırma döngüsü içinde teknolojinin belirgin bir şekilde karşımıza çıkması ile birlikte Karmaşıklık Kuramı ve Remiksoloji Yaklaşımı da a/r/tografik araştırmanın güncel teknolojiler ile genişleyen yapısını açıklar hale gelmiştir. A/r/tografinin temel özellikleri Rizomatik İlişkisel (Deleuze & Guattari), Curere Kuramı (Pinar), Karmaşıklık Kuramı (Langton) ve Remiks Pedagojisi (Gunkel,) gibi kuramsal açılımlar ile ilişkilendirilerek derinleştirilebilir.

Şekil 5. A/r/tografik ve Kuramsal Temeller

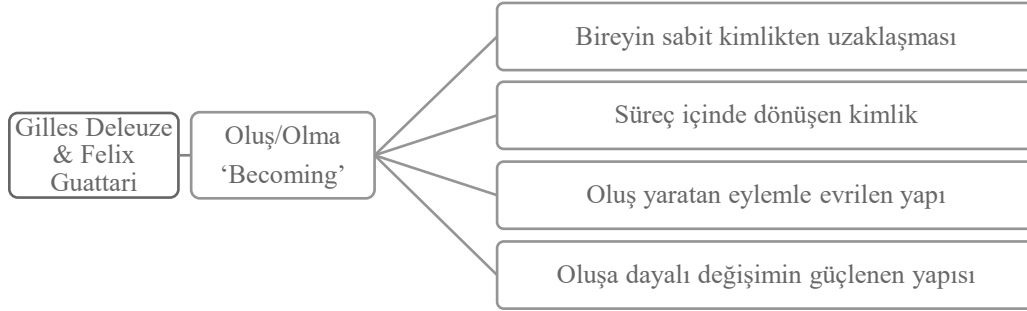
A/r/tografi ve Rizomatik İlişkisellik

Rizomatik İlişkisellik (Deleuze ve Guattari'nin *rizom* kavramı, doğrusal olmayan, çoklu bağlantılarla örülü ve merkezizetçi olmayan bir yapılanmayı ifade etmektedir. Rizom, bir bitkinin kök yapısından ilhamla, iç içe geçmiş ve sürekli değişim hâlinde olma durumuna referansta bulunur. Rizomatik ilişkiselliğe dayalı olarak kimlik, tek bir doğrultuda ilerleyen sabit bir oluşum değil; çoklu, katmanlı ve değişen bir yapıdadır.

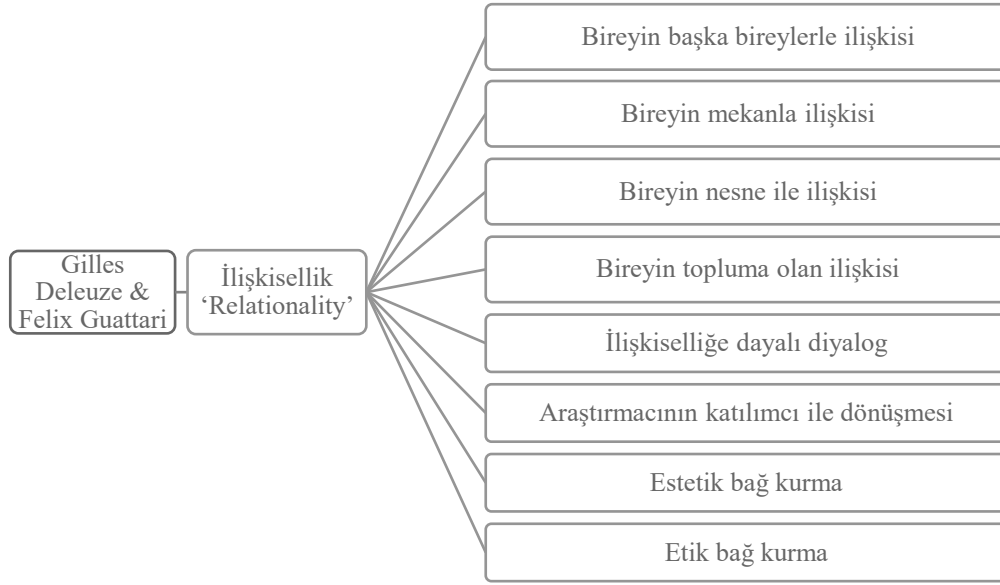
Şekil 6. A/r/tografi ve Rizomatik İlişkisellik

A/r/tografi, bu çoklu kimlik durumlarını hem bireysel hem de kolektif araştırma deneyimleri içinde anlamlandırmayı içermektedir. Rizomun her yöne doğru büyüyen bir köke benzetilen metaforik yapısını Deleuze ve Guattari (1987), “herhangi bir noktayı herhangi bir başka noktaya bağlayan” tanımlaması ile ortaya koymaktadır. Yani doğrusallığın alt üst olduğu, sınıflanmış ya da sıralanmış yapıların olmadığı, birbirine çoklu ilişkiler ile bağlı olan, fikirlere/bakış açılarına ya da yaşam döngülerine göndermek yapmaktadır (Irwin ve diğ., 2006). Rizomatik ilişkisellik fark edilmeyen bağlar kurmak, sürekli oluş yaratan sorgulamalar yapmaya zemin hazırlayan yeni izler bulmak, bu yeni izlerden kopmak ve belki yeniden başlamak için yeni bağlantılar kurmak gibi bir dizi eylemsel ve düşünsel eğilim var olan bilgiyi tekrar etmek, teyit etmek ya da olabildiğince derinleştirmek yerine yeni bilgiler üretme olasılığını ortaya koymaktadır.

Şekil 7. A/r/tografik Araştırmada Rizomatik İlişkiselliğe Dayalı Oluş

A/r/tografik bağlamda kimlikler, kimliklerin ilişkiselliğindeki aralıklar ya da ara kimlikler, dönüşümler rizomatik ilişkiselliğin kurgulanması ile olanaklı hale gelmektedir. İlişkisellik yapılandırmak ise insanlar, mekanlar, nesneler, anlar gibi birçok bileşenin birbiri ile iç içe geçmesine dayalı olarak genişlemektedir. Rizomatik ilişkisellik yolu ile kuram, uygulama, süreç deneyimleme ya da yaratma gibi adımlar ile sürekli bir oluş hali karşımıza çıkar. Bu oluş içinde araştırma, sanatsal performans ortaya koyma, öğrenme ve öğretme yer alır. A/r/tografi araştırmacıları için bu durum, sorgulama yoluyla araştırmanın evrildiği bir süreci ifade etmektedir. Bilgi üretimine yönelik bu etkin yaklaşım, a/r/tografi araştırmacılarının eylemlerine dayalı yansıtmacı, yanıt verici ve üretken bir yapıya bürünür (Leggo, Sinner, Irwin, Pantaleo, Gouzouasis, & Grauer, 2011). Rizomatik yorumlama ya da a/r/tografik araştırmada rizomatik ilişkiler yapılandırma ise A/r/tografi araştırmalarının çoklu kimlikleri ile deneyimlenen araştırma yapısı içerisinde karşımıza çıkar.

Şekil 8. A/r/tografi ve Kimlik ve Deneyim İlişkiselliği

Sanatçı, araştırmacı, öğrenen/öğreten/deneyimleyen kimlikler araştırmanın doğası içerisinde yapısal olarak kimi bulguları birbirinden bağımsız olarak ortaya koyabilmektedir. Ama a/r/tografik araştırma bu yapıyı kendi içinde de ilişkilendirmeyi hedefler ve rizomatik ilişkisellik de burada karşımıza çıkar. Yani sanatçı kimlikteki bulgular araştırmacı kimlikle nasıl bir ilişki içinde araştırmacı kimlik öğrenen ve öğreten kimliğe nasıl yansımış, öğrenen kimlik sanatçı kimliği nasıl beslemekte ve bu bütüncül ilişkiler ağı içinde çoklu kimlikler araştırmacıda neyi dönüştürmüş gibi birçok soru rizomatik ilişkiselliğe referansta bulunmaktadır. Bu ilişkisellik ise a/r/tografik verilerin yorumlanması sürecinde araştırmacıyı güçlendirmektedir.

Currere Yaklaşımı: Yaşamsal Deneyimin A/r/tografik Açılımı

A/r/tografi'nin kuramsal dayanaklarından biri olan *currere* yaklaşımı, William Pinar tarafından geliştirilmiştir. “Currere”, Latince kökeniyle “koşmak” anlamına gelir ve eğitimsel deneyimi bireyin yaşamöyküsel süreciyle ilişkilendirir. Pinar’a göre bireyin eğitimi, sadece nesnelleştirilmiş bilgiye ulaşma süreci değil; aynı zamanda geçmiş, şimdi ve gelecekle kurulan ilişkiler aracılığıyla kimliğin ve anlamın yeniden inşasıdır. *William Pinar*’ın *currere* yaklaşımı ve a/r/tografi ilişkisine bakıldığında bireyin yaşamöyküsüne odaklanılması, öznel deneyimin ve bireysel dönüşümün araştırma sürecine dâhil edilmesi öne çıkmaktadır. Currere, a/r/tografinin özne merkezli ve yansıtıcı doğasına epistemolojik bir temel sunmaktadır.

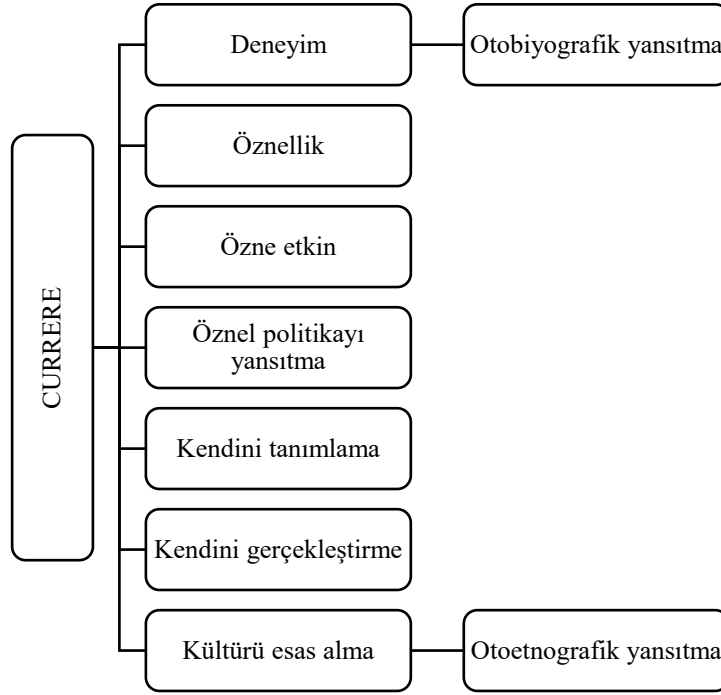
Currere yaklaşımında (Pinar, 1994) dört temel boyut bulunmaktadır:

Regresyon (geriye dönüş): Bireyin geçmiş yaşantılarından beslenerek kimliğini anlamlandırması.

Progresyon (ileriye bakış): Gelecekteki olası benlikleri tahayyül etme süreci.

Analitik Boyut: Geçmiş ve geleceğin şimdiyle etkileşimini fark etme ve çözümleme.

Sentezleyici Boyut: Zamanlar arası bütünlük kurarak öznel benliğin yeniden inşası.

Şekil 9. Currere Yaklaşımının Özellikleri

Regresyon yani geçmişle kurulan estetik ve anlamsal diyaloglar a/r/tografik araştırmada bireyin geçmiş yaşantılarına sanatsal yollarla geri dönmesini içermektedir. Böylece sanat yolu ile otobiyoğrafik, otoetnografik ya da anlatı odaklı bağlar kurmak, topluluk temelli uygulamalar yapılandırmak gibi adımlar atılabilmekte, geçmişe dönük kimlik yapılarını sorgulama ve ailevi, toplumsal ya da kültürel bağlamlara ilişkin metaforik, temsili ya da dönüştürücü gücü olan imgeler geliştirme söz konusu olabilmektedir. Sanatsal her bir eylem, uygulama, yansıtma yalnızca fiziksel temsil değildir. Anlamsal ve bağlamsal olarak dönüşmeyi, kopuşu, bir araya gelmeyi, yer değiştirmeyi, duygusal, kültürel ve kimliksel kırılmaları görünür kılmayı içermektedir. A/r/tografik araştırma geçmiş ile bağlamlar üzerine kurgulanıyorsa sanatsal her pratik hem dışsal hem içsel bir geçiş olarak yorumlanmalı ve a/r/tografi araştırmacısının yaşantısal dönüşümleri sanat yoluyla ifade etmeleri desteklenmelidir.

Progresyon yani bir anlamda geleceğin sanatsal temsili bireyin olası gelecek benliğini kurgulamasına olanak tanımaktadır. Bu önemlidir çünkü a/r/tografik araştırmada sanatçı kimliğin olası evrimi, gelişimi ya da ulaşmak istediği nokta yaşayan sorgulamayı geleceğe taşıyan bir adım olarak değerlendirilmektedir. Geleceğin deneyimlenmesi de denilebilecek her adım geçmişten temellenen sanatsal sorgulamayı sürdürebilmenin de bir yoludur. Ayrıca sanatsal sorgulama dinamiği içinde öğrenilenler, öğretilenler, deneyimlenenler de a/r/tografik araştırmanın sürdürülebilirliğine dönük eylemler olarak olasılık oluşturmaktadır.

Analitik boyut içinde geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkilerin şimdiki zamanda fark edilmesi yer alır. A/r/tografi bağlamında bu, sanatçı günlüğü, eskiz defteri, duyguların güncesi ya da görsel anlatım formunda beliren veri üretim süreçleriyle görünür hale gelmektedir. Bu günlükler aracılığıyla bireyler, içsel çatışmalarını, üretim süreçlerindeki teknik ve duygusal engelleri, estetik kararlarını ve pedagojik reflekslerini yapılandırmaktadırlar. Örneğin, bir öğrencinin günlüğünde yer alan çizimlerle ifade ettiği çelişkili sorgulamalar, yeniden denemeler, başa dönmeler ya da ilerlemeler aynı zamanda onun sanatsal dönüşüm sürecinin analitik çözümlemesi olarak işlev görmektedir. Görsel anlatım, yalnızca bir ürün ya da sanatsal bir ifade değil; düşünsel bir yorumlama alanı olarak konumlanmaktadır.

Sentezleyici boyut ise çok katmanlı sanatsal bütünlük içinde geçmiş, şimdi ve geleceğin sanatsal bir yapı içerisinde bütünleştirilmesi olarak ifade edilebilir. Dijital portfolyolar, sanatsal otoportreler, kolajlar,

şiiresel ses kayıtları ve dijital çalışmalar gibi farklı ifade biçimleri, bu çoklu boyutların estetik bir sentezini oluşturmaktadır. Estetik sentez aynı zamanda araştırmaya ilişkin ve öğrenen ve öğretilenlere ilişkin de sentezdir. Yani a/r/tografinin bir kurama gittiği, bir dönüşüm yarattığı, yayılımcı bir yapıya eriştiği ve yaşayan sorgulama sürecinin doyumuna ulaştığı noktadır.

Bu dört aşama birbiriyle ilişkiseldir ve bireyin kendi kimliğini dönüştürme potansiyeli ile birlikte kişisel, deneyimsel yönünü vurgular. Pinar, özne merkezli, otobiyografik yapının klasik, kalıplaşmış pedagojik sistemlerle çeliştiğini vurgular. Bu nedenle a/r/tografi gibi sanat temelli araştırma yöntemleri, *currere* yaklaşımıyla örtüşen bir öznel dönüşüm pedagojisini temsil etmektedir.

Şekil 10. *Currere Yaklaşımının Boyutları (Erişti, 2025)*

Currere yaklaşımı öznel deneyimi merkeze alırken, kültürel bağlamlar ve bireyin yaşadığı dönüşümleri yalnızca kişisel değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapılarla etkileşim içinde açıklamaktadır. A/r/tografik araştırmanın topluluk temelli yapısı, kamusal alana açılımı ve etkileşimi, dönüşümü oluşturma potansiyelinin yayılımcı yapısı gibi nitelikleri karşımıza çıkmaktadır. A/r/tografik çerçevede currere yaklaşımı birey hem kişisel anlatılarını hem de kültürel aidiyetlerini sorgulama olanağı yaratmaktadır. A/r/tografik araştırmada sanatsal üretimler, bu yansımaların somutlaştığı alanlardır. Araştırmaya dönük eylemsellikler ise üretimlere dayalı sorgulama, öznel benliğini tanıma, ifade etme ve dönüştürme süreci içermektedir (Irwin, 2006). Bu sanatsal ve araştırma pratiği ile bireysel ve araştırma topluluğu olarak öğrenilen, deneyimlenen ya da öğretilen boyutlar ise sosyolojik, politik ve etik bir duruşu içermektedir. William Pinar'ın *currere* yaklaşımıyla birlikte değerlendirildiğinde, a/r/tografi bireysel geçmişin, geleceğin ve şimdinin ilişkisel bütünlüğü içinde kimliğin süregelen bir oluş süreci içerdiği noktaları ortaya koymaktadır.

Karmaşıklık Kuramı ile A/r/tografik Oluşun Dinamikleri

Karmaşıklık kuramı, Langton (1990) tarafından teknolojiye dayalı olarak yaşayan sistemlerin simülasyonu odağında yapay yaşamlar teorisinden temellenerek yapılandırılmıştır. Sosyal bilimler bağlamında da birçok yapısal sürece öncülük eden karmaşıklık kuramı, doğrusal olmayan yapılar, kendiliğinden türeyen davranışlar ve geri besleme döngüleri gibi kavramsal sorgulamalar içermektedir (Byrne, 1998). A/r/tografik sürecin dinamiklerini açıklamada da önemli bir çerçeve sunmaktadır.

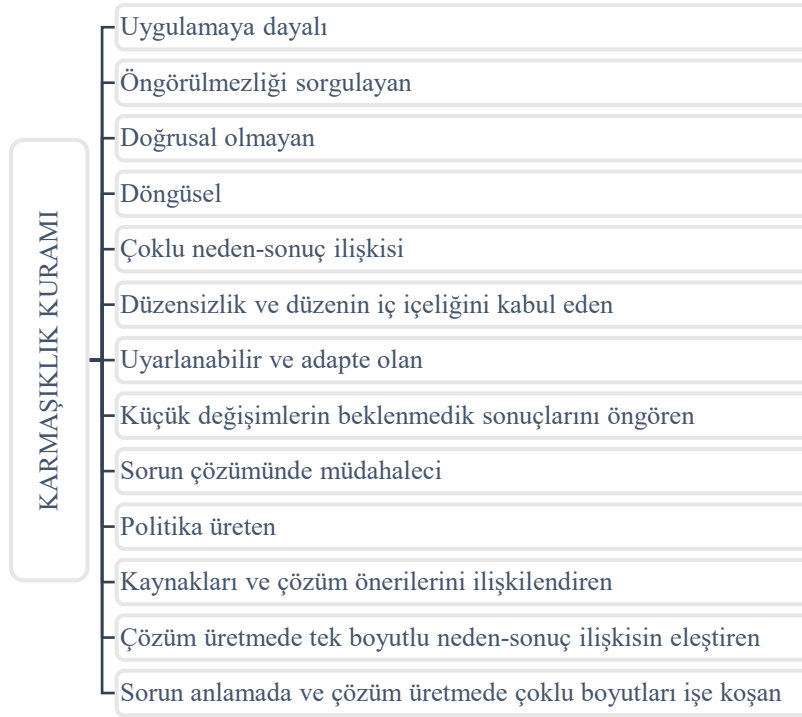
Bu bağlamda:

Kaosun eşiği, sanatçının sanatsal üretim sürecinde deneyimlediği itici güç olarak karşımıza çıkmakta ve a/r/tografide bu boyut sanatçının yüzleştiği imgeler veya temalarla tetiklenen yaratıcı kırılma noktalarına karşılık gelmektedir.

Türeyen davranışlar, başlangıçta planlanmayan ancak sürecin kendiliğinden ilerlemesiyle ortaya çıkan estetik kararlar ya da kavramsal açılımlar olarak karşımıza çıkmakta ve a/r/tografik araştırmada sanatsal üretimde karşılaşılan beklenmedik dönüşümlere referansta bulunmaktadır.

Doğrusal olmayan yapı, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında sıralı olmayan, iç içe geçmiş sorgulama süreçlerini içermektedir. A/r/tografik süreçte bu yapı araştırmanın katmanlı yapısı ve deneyim alanı olarak yeniden kurgulanmasına yönelik boyutlara gönderme yapmaktadır.

Uzlaşma ve geri besleme, özellikle katılımcı yorumlarının sanatçı üzerindeki dönüştürücü yansımalarını içermektedir. Bu durum a/r/tografik araştırmada izleyiciyle kurulan etkileşim, sanatçının kendi üretimine dışsal bir bakış kazandırma ya da yeniden yapılandırma gibi oluşlar yapılandırması ile beslenmektedir (Thrift, 2005; Allen, 1997).

Şekil 11. Karmaşıklık Kuramı

A/r/tografik araştırmada araştırmacının çoklu ifade yolları ile bu yollar arasındaki ilişkilerin yapılanması karmaşıklık kuramının doğrusal olmayan yapısı ile örtüşmektedir. Karmaşıklık kuramı sanat temelli araştırma süreçlerinin uygulama boyutlarındaki üretim sürecinin yalnızca tek bir anlatım biçimine dayanmadığı, aksine çoklu ifade yollarını içeren bir yapıya sahip olması boyutuyla da örtüşmektedir. Örneğin günlük tutma, görsel üretim (resim, kolaj, çizim), şiirsel metinler, video anlatılar ve dijital araçlar gibi öznenin yani araştırmacının hem bireysel hem kolektif kimliklerini yansıttığı üretim süreçleri hem duygusal hem kavramsal düzeyde derinleştirilebilen çok katmanlı bir yapı içermektedir.

Süreçteki iç içe geçmiş sorgulama biçimleri, yalnızca sanatsal üretimi değil, pedagojik ve sosyal etkileşimleri de yeniden yapılandırmaktadır. Özellikle bireyler arası etkileşimle biçimlenen “uzlaşma” ve “geri besleme”, a/r/tografik yöntemde araştırmacının katılımcılarla ya da araştırma grubunun birbiri ve katılımcılarla etkileşimi, karşılaşmaları, birlikte dönüşümü, farklılıkların bir aradalığına dayalı çoklu davranış etkileşimi süreçlerine gönderme yapmaktadır. Çünkü a/r/tografi, üretim sürecinde yalnızca bireysel ifade değil, aynı zamanda katılımcılarla kurulan ilişkiyel yapıları da içermektedir. Bu yapılar arasında oluşan etkileşim, araştırmacı ve katılımcılar arasında gelişen karşılıklı dönüşüm ilişkisine işaret etmektedir. A/r/tografik araştırma hem araştırmacı/araştırma grubu hem de katılımcılar arası etkileşimde mutlak uzlaşmayı aramaz. A/r/tografik araştırmanın yaşayan sorgulama doğası içinde çatışma ve karşıtlıkların ya da uyum ve bir aradalıkların yeniden anlamlandırıldığı deneyimsel süreç önem taşımaktadır.

A/r/tografik araştırmanın sürekliliğini sağlayan en önemli dinamiklerden biri geri beslemedir. Sanatsal üretimin her bir aşaması, bir öncekine gönderme yapmakta, onu dönüştürmekte ve gelecek üretimlere yön vermektedir. Bu döngüsel yapı, sanatçının hem kendi üretim süreciyle hem de katılımcılarla kurduğu ilişkide öğrenmeye açık, esnek bir yaklaşım benimsemesini sağlamaktadır.

Karmaşıklık kuramı Alan Langton'ın 1990'lı yıllarda ortaya koyduğu karmaşıklık kuramı, doğrusal olmayan yapılar, türeyen davranışlar ve çoklu nedensellikler üzerine kuruludur. Bu kuram, özellikle *a/r/tografik oluşun* çok katmanlı doğasını anlamada açıklayıcı bir kuramsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım, *a/r/tografi* gibi öngörülemeyen, yaşayan ve dönüşen araştırma süreçlerini anlamlandırmanın doğasını da açıklamaktadır.

Remiksoloji Yaklaşımı ve A/r/tografik Araştırmada Dijital Kimlik

David Gunkel'in (2016) ortaya koyduğu *Remiksoloji Yaklaşımı*, dijital çağda bilgi, anlam ve kimlik üretiminde yaşanan yapısal dönüşümlere dayalı süreçleri anlamlandırmayı hedefler. Bu yaklaşım, *a/r/tografinin* sanatçı–araştırmacı–öğrenen/öğreten üçlü kimliğine, dördüncü bir boyut olarak “dijital özne”yi eklemeye dayalı kuramsal bir altyapı sunmaktadır. Bu yeni özne, bireysel yaratıcılığın sınırlarını aşarak, yapay zekâ, sentetik medya ve dijital teknolojilerle kolektifleşen bir yaratım alanı içinde var olmaktadır. Artık araştırma ve sanat üretimi sadece bireysel bir performans değil; kolektif, çoğul ve melez bir üretim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Remiksoloji yaklaşımı, *a/r/tografik yöntemin* dijital teknolojilerle etkileşimine dayalı süreçleri açıklamada öne çıkan bir kuramsal boyuttur. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren dijital kimliğin artan bir biçimde sanatsal araştırma süreçlerinde karşımıza çıkması ile birlikte, *a/r/tografi* yalnızca fiziksel değil dijital ortamda da var olan bir araştırma yöntemi hâline gelmiştir.

Remiksoloji çerçevesinde *a/r/tografik* üretimler aşağıda yer alan dönüşümler üzerinden yeniden değerlendirilebilir:

Yeniden Düzenleme: Geçmiş deneyimlerin, kimlik anlatılarının ve sanatsal formların yeniden yapılandırılması olasılıklarına dayalı dönüşümler

Orijinallik Sorgusu: Dijital üretim biçimlerinde bireysel orijinallik yerini çoğul üretim estetiğine bırakmasına dayalı dönüşümler

Etik Katmanlar: Kolektif üretim biçimlerinin etik sınırlarının yeniden yapılanması; yapay zekâ ile üretimlerin alıntı, çoğaltma ve yeniden düzenleme pratiklerine dayalı olarak karşımıza çıkardığı dönüşümler

Çok Katmanlı Anlam: Katılımcıların ve teknolojik araçların katkısıyla oluşan melez anlatı yapılarının genişlemesine dayalı dönüşümler

Teknolojik Aracılık: Üretim sürecinde dijital medya, yapay zekâ ve algoritmik araçların yaratıcı süreçlere doğrudan etkisi bağlamındaki dönüşümler

Remiksoloji, yalnızca estetik bir strateji değil, aynı zamanda *a/r/tografinin* dijital dönüşümünü kuramsallaştıran bir paradigma olarak okunabilir. Günümüzde teknolojik dönüşüme dayalı dönüşümler *a/r/tografik araştırmanın* temel dinamiklerini de dönüştürmektedir. Örneğin *dijital yürüyüş pedagojisi* ya da *dijital katılımlı yürüyüş pedagojisi* uygulamalarının son dönemde yaygınlaşması bu duruma bir örnektir (Mosavarzadeh ve diğ., 2022). Ayrıca *a/r/tografik araştırma topluluklarının* yaşayan sorgulama yapısına dayalı dijital üretimleri, dijital çevrelere dönük estetik sorgulamaları da bir başka örnek olarak gösterilebilir. *A/r/tografinin* yayılımcı yapısı içinde kamusal alan pedagojisi ya da toplumsal katılıma dayalı dönüşüm de dijital bağlamda dönüşmektedir. Günümüzde *a/r/tografi* araştırmacısı, araştırma toplulukları ya da katılımcılar birbirleri ve çevreleriyle duysal, kültürel ve estetik bağlamda dijital teknolojiler yolu ile ilişki kurmaktadır. Bu durum *a/r/tografik sorgulamanın* dijital bir kartografisi yani haritasını çıkarma biçimi olarak da yorumlanabilir. Araştırma sürecinde üretilen dijital içerikler ve üretim biçimleri bireysellik yanında kolektif bir yapı ile de oluşmaktadır. Teknolojinin işe koşulması günümüzde yapay zekâ ile farklı bir boyuta taşınmıştır. Burada bireysel hafızaların kolektif imgelerle kesiştiği bir alan yaratılmaktadır. Bu üretimler hem deneyimle hem teknolojik aracılıkla şekillenmekte ve yeni bir estetik dilin ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Yani yapay

zekâ teknolojisine dayalı performatif süreçler *a/r/tografinin remiks pedagojisi* ile bütünleşmesini olanaklı kılar.

Remiks üzerinden *a/r/tografi*, hem kişisel hem kolektif düzeyde dönüşen bir araştırma yöntemi olarak ifade edilebilir. *Remiksoloji Yaklaşımı*, a/r/tografik araştırma süreçlerinde dijital çağın çoğul kimliklerini, etik dönüşümlerini ve üretim estetiklerini sorgulamak için önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Remiksoloji dijital dünyada araştırmacı için yalnızca sanatsal üretimi değil, aynı zamanda düşünsel sorgulamaları ve kendi dönüşümlerini fark etmeyi sağlayan olasılıkları genişletmektedir. Öznel deneyimlerin sanatsal eyleme dönüşmesiyle beslenen *a/r/tografik* yapı, dijital teknolojilerle birlikte daha da katmanlı, kolektif ve yaratıcı bir nitelik kazanmakta; bu da sanat temelli araştırmanın çağdaş dünyadaki yerini yeniden tanımlamaktadır.

A/r/tografik süreç dijital çağda pedagojik bağlamda değerlendirildiğinde, deneyimin performatif ve sorgulayıcı dışavurumunun yayılımının çok daha kolay ve etkili olduğu bir ortamdan bahsetmek söz konusudur. Bu yayılımcılık a/r/tografik araştırmayı genişletmekte ama bir taraftan da kuram ya da politika üretme konusunda da güçlü kılmaktadır. A/r/tografinin dijital dünyadaki dönüşümü yalnızca görsel anlatımlar değil; aynı zamanda dijital çağın dönüştürdüğü kimlik yapılarını, öğrenme biçimlerini ve pedagojik ilişkileri sorgulayan birer deneyim alanı olarak da değerlendirilebilir.

David Gunkel'in 2016'da ortaya koyduğu remiksoloji yaklaşımı teknolojiyle birlikte değişen üretim biçimlerini yeniden düzenleme, orijinallik sorgusu, etik katman, çok katmanlı anlam ve teknolojik aracılık gibi boyutlar ile a/r/tografi ile ilişkilendirmektedir. A/r/tografinin çoklu kimlik yapısına (sanatçı–araştırmacı–öğrenen) ek olarak dijital kimliği de sürece dahil etmektedir. Bu dijital kimlik, bireysel değil; kolektif, melez ve dönüşen nitelikleri ile öne çıkmaktadır.

Gunkel (2024), Deleuze (1994) ve Baudrillard (1983) gibi düşünürlerden temellendirerek remiks yaratıcı bir tekrar ve simulakr olarak ele almaktadır. Dijital dünyadaki her eylem yeni bir anlam yaratmakta ve bu nedenle remiks üretim içindeki her yapı orijinalin ötesine geçebilmektedir. Böylece yaratıcılık ve estetik yeni bir anlam kazanmaktadır. Remiks, nesne-özne, orijinal-kopya gibi klasik felsefi ikilikleri aşmayı hedefleyen bir kavramsal dil ortaya koymaktadır. Baudrillard, simulakrı gerçeklikten kopmuş bir “görünüşler zinciri” olarak tanımlarken aslında günümüzdeki dijital dünyaya da referansta bulunmaktadır. Baudrillard'ın modern toplumda artık gerçek ile görsel temsil (imaj) arasındaki sınırın yok olmasına dönük imgenin gerçeği yansıtması yani temsili, imgenin gerçeği dönüştürmesi yani çarpıtması, imgenin gerçeği dönüştürmesi yani gerçeklik algısını sorgulattır hale gelmesi dijital dünyanın günümüze kadar dönüşümünü özetlemektedir. Ancak yapay zekâ teknolojileri ve sentetik medya denilen yeni nesil yapay zekâ üretim süreçleri ile birlikte simulakr yani orijinalin izinin dahi olmaması, gerçeklikten kopuş ve gerçeklik illüzyonu remiks yaklaşım ile örtüşmektedir. Bu örtüşmede orijinallik ve özgünlük bağlamındaki çıkış noktasını ise Deleuze sunmaktadır. Çünkü ona göre simulakr, taklit (mimesis) değil pozitif bir yaratım biçimidir. Yani orijinalin tekrarı ile değil farkın üretimi ile ilgilenmektedir. Böylece dijital dünyadaki her yeni üretim yeni bir fark yaratmaktadır. Bu fark ve farkın ortaya koyduğu boyut ise dijital dünyanın yaratıcı ve özgününü karşımıza çıkarmaktadır. Bu yönü ile a/r/tografinin yaşayan sorgulama dinamiğine uyum sağlamaktadır. Yani remikse dayalı üretimde aynısını yapmak değil de onu çoğaltarak ve dönüştürerek yeniden yaratma bağlamında ortaya konulan her eylem a/r/tografik oluşu yapılandırma potansiyeline sahiptir. Böylece a/r/tografik kimliklerin sabit özne olmamasına dönük deneyim alanı da zenginleşmektedir. Çünkü remiks içindeki her temsil ve tekrar yeni bir üretim yani yeni bir a/r/tografik sorgulamadır.

A/r/tografi: Yaşayan Sorgulama, Oluş, İlişkisellik ve Çoklu Kimliğin Esnek ve Katılımcılıkla Gelişen Doğası

A/r/tografi, özünde ilişkiyel yapılar kurmayı hedefleyen ancak aynı zamanda öngörülemeyen bağlantıların da ortaya çıkmasına olanak tanıyan, yaşayan sorgulamaya dayalı bir araştırma yöntemidir. Bu sorgulama, araştırmacının başlangıçta öngörmediği ilişki alanlarını açığa çıkarabilir; dolayısıyla araştırma süreç içinde daha zengin ve beklenmedik sorgulamalara evrilmektedir. A/r/tografik yaklaşım, araştırmacıyı bu dönüşümün aktif bir öznesi hâline getirir ve öze dönük farkındalığa dayalı bir yapı içermektedir. Farkındalık sorular sormakla başlamaktadır ancak soru sormak “oluş” yaratmakla paralel biçimde ilerlemektedir. Oluş yani eylemsel ve çoklu kimliklerle beslenen her bir adım başlangıçtaki araştırma sorusunu dönüştüren ve onu yaşayan sorgulama yapısına kavuşturan adımlar serisidir. Bu adımlar a/r/tografik araştırmanın bir başlangıç ya

da bitiş noktası ile tanımlanamayacağı ve süregelen bir dönüşüm içerdiği yapıyı ortaya koymaktadır. A/r/tografik araştırmalarda yaşayan sorgulama belirli bir tetikleyici ya da kısırtıcı sorudan hareketle başlamakta ancak sürecin öncesine uzanan deneyimlerin ve sonrasına iletilen dönüşümleri içermektedir. Bu da a/r/tografinin yalnızca sonuç odaklı değil, süreç odaklı bir araştırma yaklaşımı olduğunu ortaya koymaktadır.

A/r/tografinin çoklu kimliklere dayalı yapısı hem oluşu hem de yaşayan sorgulama dinamiğini güçlendirmektedir. Çünkü bir a/r/tografi araştırmasında hem araştırmacının hem de katılımcıların dinamik katılımları yaşayan sorgulamaya dönük deneyimleri yapılandırmaya olanak tanırken oluşa dönük adımları da doğası içinde kurgulamaya zemin hazırlamaktadır.

A/r/tografik araştırmada ortaya konulan sanatsal üretime dayalı her sorgulama adımı sanatçı kimliğin sabit bir temsiliyetle sınırlandırılmasına karşı estetik bir önlemdir. Bu süreçte sanatsal ifade ve özne sınırları aşılmakta hatta bu sınırlar bulanıklaşmakta yani iç içe geçmektedir. Bir anlamda birey kendi temsiline mesafe alarak, kendi sanatsal kimliğini sorgulayabilmektedir. Bu sorgulama yolu ile birey hem sanatsal gelişimine ilişkin adımlar atmakta hem de kendisini ve sanatsal eylemselliğini sürekli olarak canlı tutmaktadır. Böylece sanatçı kimliğe dönük temsilin dönüşümü ya da gelişimi olarak ifade edilebilecek yapı kendiliğinden oluşmaktadır. Bu nedenle sanatsal her eylem, sanatçı kimliğin yani öznenin dönüşümünü a/r/tografik bir oluş alanı olarak yapılandırmaktadır. Sanatçı kimliğin deneyim alanları ise araştırmacı ve öğrenen/öğrenen kimlikleri ilgilendirmekte ve bağlamsal olarak yapılandırmaktadır.

A/r/tografide sıklıkla vurgulanan *oluş* (becoming) kavramı, Deleuze ve Guattari'nin rizomatik ilişkiselliğe dayalı felsefesinden temellendirilmektedir. Birey, sabit araştırmacı kimliğinden uzaklaşmakta, araştırmacı-sanatçı-öğreten/öğrenen kimlikleri ile sürekli dönüşüm hâlinde olan bir özneye dönüşmektedir. Bu çoklu kimlikler eylemlerle şekillenirken eylemlerin bağlamları ile değişmekte ve çoklu etkileşimlerle yeniden anlam inşasına yönelmektedir. A/r/tografik oluş, bu anlamda, tekil bir "olmak" hâlinde ziyade çoklu ve devinimsel bir özne-oluş sürecini içermektedir.

A/r/tografi, kimliği yalnızca bireysel bir yapı olarak değil; toplumsal, mekânsal ve nesnel ve katılımcı temelli ilişkiler üzerinden kurulan yapıları da içermektedir. Araştırmacı olarak bireyin diğer bireylerle ilişkisi yanında yaşadığı mekânla, nesnelerle ve içinde bulunduğu toplulukla kurduğu ilişkiler, araştırma sürecinin ağlarını oluşturur. Bu ağlar rizomatik ilişkisellik kurmanın yoludur. Bu rizomatik ilişkisellik araştırmacının çoklu kimlikleri ve katılımcılar ile diyalogu ile inşa edildiği gibi diyalogsuzluğu, ortak üretimi, estetik etkileşimi ve pedagojik katılımı gibi bir çok boyutla da yapılandırılır. Ayrıca a/r/tografik araştırmada oluş yapılandırmaya dönük temsiller kimi zaman katılımcıların yaratıcı dinamikleri ile de yapılanmaktadır. Bu yaratıcı dinamikler a/r/tografik araştırmayı yaratıcı bir biçimde beslerken katılımcıların da öznel sorgulamalarına dönük derinlik oluşturmaktadır. A/r/tografi, çok boyutlu ilişkileri etik ve yaratıcı bir bağlamda araştırma verisine dönüştürürken Deleuze ve Guattari'nin rizom kavramı bu çoklu verileri açıklamada çıkış yoludur. Hiyerarşik olmayan, yatay örgütlenmiş, çoklu bağlantıların kurulduğu, dallanan ve yeniden birleşen yapılar rizomatik ilişkiselliği açıklamaktadır. A/r/tografi, bu yapıyı hem kuramsal hem de yöntemsel bir çerçeve olarak yaşayan sorgulamayı ve oluşu yapılandırma bağlamında benimsemektedir. A/r/tografik araştırma süreç içinde araştırmacının "duyumsal bir tamamlanma" yaşadığı noktada sonlandırılabilir. Ancak bu, araştırmanın bitmesi anlamına gelmez; çünkü a/r/tografik kimlik dönüşmeye ve yeni sorgulamalar üretmeye devam etmektedir.

Dijital Medyada A/r/tografik Oluş, İlişkisellik, Yerinden Etme ve Yeniden Kurma

A/r/tografinin dijital dünyadaki oluş yapılanması temelde "yerinden etme" ve "yeniden kurma" kavramları üzerinden yapılanmaktadır. Dijital dünyadaki üretim süreçlerine ilişkin yeniden yorumlanabilir, katmanlı ve etkileşime açık yapılar anlamı yerinden etmektedir. Çünkü özne olarak yaratım ve üretim remiks gibi teknoloji odaklı dönüşüm yaratma potansiyeli ile özneyi çoğullaştırmaktadır. Bu çoğulluk a/r/tografik araştırmanın etkileşim yapısını korurken anlamın öznelliğini yerinden etmekte ve katılımcılığa dayalı olarak yeniden kurmaktadır. Bir başka deyişle dijital üretime dönük yeniden yapılandırma a/r/tografik eylemsellik içinde yalnızca bir temsil biçimi değil; aynı zamanda ifadenin bağlamdan çıkarılarak yerinden edilmesi ve yeniden anlamlandırılması sürecini içermektedir. Böylece ifade, sabit anlatılar yerine çoklu ve geçişli anlamlara evrilmektedir. Bireyin sanatçı kimliği ile kendi üretimine ve temsiline ilişkin boyutları parçalaması

ya da yeniden üretmesi üzerinden içsel dönüşümü araştırmacı kimliği ile açığa çıkmakta ve görsel temsilin sınırlarının aşılması boyutu ile de öğrenen ve öğreten kimliklerine yansımaktadır.

Dijital Dünyada Öznenliğin Çoğulcu ve Katılımcı Yapıya Kucak Açması: Dijital dünyadaki üretim ve yaratıcı her bir adım araştırmacının görsel üretimler üzerinden öznellik ve ifadeye ilişkin sınırlarını sorguladıkları bir oluş alanı yaratmaktadır. A/r/tografik oluşun (becoming) deneyimlendiği kolektif bir dijital alan içinde birbirlerinin üretimlerine dahil olan araştırma paydaşları rizomatik bağlamları çoğullaştırmaktadır. Böylece geleneksel sanatsal üretim biçimlerinin ötesine geçmek, merkeziyetsiz, paralel ya da birbirine yakın düzeyli ve çok katmanlı bir yaratım süreci ile öznenliğin çoğulluğundan bahsetmek olanaklı hale gelmektedir. A/r/tografi araştırmacısının öznenliği katılımcı etkileşimle yeniden tanımlanmaktadır. Kolektif olarak bir araya gelme bir anlamda kimliğin sabit rolünden çıkmasına ön ayak olmaktadır.

Otoritenin Dönüşümü ve Katılımcı Bilgi Alanları: A/r/tografik yaklaşımla yürütülen tüm pedagojik eylemsel süreçler, katılımcılar arasında çoklu ağlara dayalı olarak dağılım gösterir. Bu çoklu yapı dijital dünyadaki üretim süreçlerini demokratikleştirirken aynı zamanda katılımcıların birbirlerinin üretimlerine eleştirel ve yaratıcı biçimde katkıda bulunmasına zemin hazırlar. Otoritenin bu biçimde dönüşmesi hem pedagojik ilişkilerde hem de sanatsal üretimde kolektif bir yapıyı beslemektedir. Süreç içerisinde oluşan sanatsal üretimler, yorumlar, yeniden üretimler ve performanslar katılımcıların birlikte düğümlediği ve birlikte çözüm aradığı anlam katmanlarını da yapılandırmaktadır.

Yerinden Etme ve Politik Olanaklar: A/r/tografiye dayalı “yerinden etme” yalnızca öznel bir kırılmayı değil; aynı zamanda görsel konvansiyonların, otoriter anlatıların ve sabit kimlik temsillerinin bozulmasını da içermektedir. Mevcut otoritenin, temsil gücüne sahip olan toplumsal ve merkeziyetçi anlayışın ya da biçimci kalıpların sorgulanır olması da olanaklı hale gelmektedir. Araştırmacı dijital dünyadaki yerinden etme olasılıklarını gözlemleyerek, deneyimleyerek, yerinden ederek ya da katılımcılığa dayalı yeni kimlikler ile genişleterek toplumsal bağlamlarını derinleştirebilme potansiyeline sahiptir. Toplumsal bağlamların eleştirel sorgulamalarına dayalı her bir oluş potansiyel olarak politik bir duruşun ya da yansımanın ifadesi olarak karşımıza çıkabilir. Çünkü dijital dünyanın kamusal alana dönük açılımı ve kitlesel etkisi a/r/tografik çerçevede toplumsal ve sosyo-kültürel bir etkileşim içinde araştırmacı kimliği derinleştirme olasılığını ortaya koymaktadır.

Rizomatik Sorgulamanın Dijital Evrimi: A/r/tografik araştırma günümüz teknolojileri ile birlikte evrilirken dijital medya ortamları ile kimlikleri yeniden yapılandıran olasılıkları sorgulatmaktadır. Dijital dünyadaki her bir yaratıcı adım oluş (becoming), yerinden etme, dijital rizomatik ilişkiler ve otoritenin dönüşümü gibi kavramsal süreçleri de daha farklı yaratıcı süreçlere taşımaktadır. Dijital dünyadaki yapılanışlar pedagojik açıdan hem öğrenen hem öğreten hem de sanatçı kimliklerin yayılımına ilişkin olasılıkları artırmaktadır. Dijital dünyadaki a/r/tografik yaşayan sorgulama “dijital kolektiflik” olarak tanımlanabilecek bir niteliği içermektedir. Dijital kolektiflik içinde birlikte ve katılımcı öğrenme, birlikte dönüşme, otorite dışı paylaşımlar ile yaratıcılığı tetikleme, dijital dünyada sıra dışı meydan okumalar yapılandırma gibi sınırsız oluş olasılıkları karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu kolektiflik yaşayan sorgulamanın sabit olmayan, değişen ve ilişkisel yapısına ilişkin devingenliğe de yanıt vermektedir.

A/r/tografik Araştırma Desenleme ve Yaşayan Sorgulamaya Dayalı Araştırma Sorusu Döngüsü Yapılandırma

A/r/tografi yöntemine dayalı bir araştırmanın desenleme sürecinde dikkat edilmesi gereken temel noktalardan bahsetmek gerekir. A/r/tografinin devingen ve dönüşen bir yapısının merkezinde sanatçı, araştırmacı ve pedagojik/androgjik kimliklerin varlığı söz konusudur. Ancak bununla birlikte 2010’lu yıllardan itibaren bu üçlü kimlik yapılanmasına dijital teknolojilerin etkisiyle sanal ve dijital uzantılı kimlikler de eklenmiş ve bu durum, yöntemin çok katmanlı yapısını daha da derinleştirmiştir. Bu genişletilmiş kimlik algısı da a/r/tografik araştırmanın sabit bir yapıdan ziyade sürekli dönüşen, yaşayan bir süreç olduğuna işaret etmektedir. Kimlikler birbirinin alanını işgal etmeksizin, bitişik biçimde bir arada var olur ve birbirini besler. Bu yapısal bitişiklik, araştırma sürecinde sanatçı kimliği ile pedagojik ve araştırmacı kimliklerin eş zamanlı ve etkileşimli biçimde işlenmesini sağlamaktadır. Desenleme sürecinin deneyim temelli olması, geçmiş–şimdi–gelecek kurgusu ile çok katmanlı bir zamansal perspektif sunmaktadır. Ancak bu geçmiş, yalnızca öznel tarih ya da otobiyografik verilerle sınırlı değildir; güncel deneyimler de a/r/tografik araştırmanın merkezine

alınabilir. Bu çok kimlikli ve zamansal açıdan geniş perspektif, araştırmanın sabit olmaması gerektiği ilkesine dayanır. Özellikle "yaşayan sorgulama" anlayışı bu devingenliği besler. Araştırmanın başlangıç noktası olarak belirlenen tetikleyici soru, çoğunlukla araştırmacının yaşantısından doğan bir kırılma ya da merak unsuruna dayanır. Bu kırılma noktası, bireysel ya da toplumsal bir deneyime işaret edebilir. A/r/tografik bağlamında bu tür sorular, araştırmacının öznel konumlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin sanat eğitimi sürecinde bireyin kendisine "Sanat eğitimcisi olarak kimim?", "Yeterliklerim neler?", "Gelecek hedeflerim nasıl şekilleniyor?" gibi sorular yönelmesi, öz-anlatıya dayalı bir sorgulamanın önünü açar. A/r/tografik yaklaşım, sanat eğitimi araştırmacıları tarafından sıklıkla benimsenmektedir. Bunun nedeni, öznelliğin araştırma sürecinde dönüştürücü bir araç olarak kullanılması ve bu öznelliğin sanatsal üretimle harmanlanabilmesidir. Sanatla uğraşan bireyler, yaşantıdan doğan kırılmaları kolaylıkla tanımlayıp sanatsal bir bağlama taşıyabilir. Bu durum da a/r/tografik yöntem açısından güçlü bir başlangıç potansiyeli sunmaktadır.

Araştırmanın kamusal ya da toplumsal bağlamlara açılım göstermesi durumunda, bireysel öznellik kolektif bir deneyime dönüşür. Örneğin, bir öğrencinin öğretmenler odasında gözlemlediği problemleri bir öğrenci-öğretmen etkileşimi, mevcut eğitim sistemine yönelik eleştirel bir sorgulamayı tetikleyebilir. Bu tür bir tetiklenme, a/r/tografik sürecin başlangıcını oluşturabilir. Sanatsal bağlamda bu tür bir sorgulama, hem bireyin kendi kimliğiyle yüzleşmesini sağlamaktadır hem de oluşturulan sanatsal üretimin kamusal alandaki yankılarını mümkün kılar. Pedagojik boyutta ise bu sorgulama yalnızca çocuk eğitimi değil, yetişkin eğitimi (andragoji) bağlamını da içine alacak biçimde genişletilebilir. A/r/tografik araştırmada tetikleyici sorunun klasik araştırma sorularından farklı olması beklenir. Örneğin "Sanat eğitimi öğrencileri neden atölyeye katılmak istemiyor?" şeklinde doğrudan bir problem tanımlamak yerine, "Sınıfta olmayan öğrenciler öğrenmeyi nerede ve nasıl deneyimliyor?" gibi daha açık uçlu ve yaşantısal bağlamdan beslenen bir soru tercih edilmelidir. Bu tür sorular, klasik araştırma yaklaşımlarında görülen çözüm odaklılıktan farklı olarak, sürecin içindeki anlam üretimini ve dönüşümü merkeze alır. Öğrencinin sınıfta olmama durumu bir problem olarak değil, alternatif öğrenme biçimlerine açılan bir kapı olarak değerlendirilir. Bu sayede a/r/tografik araştırma, öğrenme sürecine entegre edilebilecek yeni olasılıkları ortaya koymaktadır. A/r/tografik araştırmanın yaşayan sorgulamaya dayalı araştırma sorusu yapılandırma süreci dönüştürücü ve dallanarak gelişen bir araştırma sürecine evrilmesine olanak tanır. Bu yaklaşımın yapılandırılmasında tetikleyici sorular yaşantıdan, duygusal kırılmalardan veya kolektif gözlemlerden beslenebilmektedir. A/r/tografik araştırmanın devingen doğası ve anlam yüklü sorgulamalar içeren yapısı yöntemin yaratıcı niteliğini de güçlendirir.

A/r/tografik Veriyi Yorumlama ve Geçerlik Süreçlerine Dayalı Araştırmacı Topluluğu Oluşturma

A/r/tografik araştırma sürecinde verilerle kurulan ilişki, geleneksel anlamda "analiz" kavramından farklılaşır. Analiz kavramı, çoğu zaman nicel araştırmalara ait bir yöntemsellik çağrışımı uyandırdığı için a/r/tografik literatüründe tartışmalıdır. Bu nedenle a/r/tografik araştırmalarda "yorumlama" kavramı tercih edilir; çünkü bu yöntem daha çok öznel, ilişkisel ve çok katmanlı bir sorgulama biçimini öne çıkarmaktadır. Her ne kadar analiz kavramına temkinli yaklaşılsa da a/r/tografik araştırmalar nitel araştırma yöntemlerinden birçok veri toplama tekniğini içermektedir. Görüşme, gözlem, katılımcı araştırmacı günlükleri ve sanatsal üretim süreçleri aracılığıyla elde edilen veriler, ilişkisel yorumlama çerçevesinde ele alınır. Bu yöntemsel çeşitlilik, a/r/tografinin çoklu veri kaynaklarıyla derinleşen yapısına işaret etmektedir.

A/r/tografik araştırmalarda yaşayan sorgulama dinamiği ve öngörülemeyen araştırma sorusu döngüsü nitel paradigma içindeki içerik analizine gönderme yapmaktadır. Nitel çerçevede işe koşulan veri toplama süreçleri ile elde edilen veriler a/r/tografik süreçte deneyim odaklı olduğu için başlangıçta belirlenemeyen ve içerikten yapılan temalara ya da çıkarsamalara doğru evrilmektedir. Bunun temel nedeni, yaşayan sorgulama yaklaşımının öngörülemez doğasıdır. Sabit temalar yerine süreç içinde gelişen tematik kümelerin yapılması a/r/tografik araştırmanın doğasına dönük bir yansımadır (Irwin & de Cosson, 2004). Özellikle otoetnografik ve otobiyografik anlatılara dayalı a/r/tografik veriler içeren araştırmalarda içeriğe dönük temalaştırma bireysel deneyimlerin derinlemesine çözümlemesine olanaklı kılmaktadır.

Yorumlama süreci, yalnızca veri çözümleme aşamasıyla sınırlı değildir. A/r/tografik, araştırma sürecinin sonunda rizomatik ilişkisellik üzerinden anlam üretimini hedefler. Nihai aşamada yapılan yorumlama, veriler arasında kurulan bağların çoklu, katmanlı ve zamansal olarak yayılmış bir yapıda yeniden örülmesini içermektedir. Türkiye'deki birçok araştırmacının a/r/tografik yöntemini benimsediği gözlemlenmektedir. Ancak bu yöntemin zaman zaman yalnızca sanatsal üretimle sınırlı tutulduğu, araştırma

boyutunun ihmal edildiği örnekler de mevcuttur. Bu durum, yöntemin bütüncül doğasına zarar verebilmektedir. Bu nedenle, tez sürecinde a/r/tografik geçerlik komiteleri oluşturulması önerilmektedir. Bu komiteler, araştırmacının belirli aralıklarla (örneğin iki ya da üç haftada bir) uzman bir grupla buluşarak süreci değerlendirdiği, dönüştüğü ve yöntemin tutarlılığını gözden geçirdiği yapılar olarak işlev görmektedir. Bununla birlikte a/r/tografik araştırmanın katılımcı doğası bir araştırma topluluğu ya da katılımcı topluluğunu bir araya getirmeye açık bir yapıya sahiptir. Bu yapı Türkiye’de yapılan araştırmalar için doğası içinde bir araştırmacı grubu verisi yapılandırılmaya da olanak tanımaktadır.

A/r/tografik araştırma doğası içinde “Geçerlik Komitesi” nitel araştırma paradigmalarından farklı bir yapı içermektedir. Burada geçerlik komitesi uzman bir a/r/tografi araştırmacı topluluğu oluşturma niyetini taşımaktadır. Çünkü araştırmacının a/r/tografik araştırmanın çoğulcu yapısı içinde çıkış bulamadığı noktada söz konusu komite araştırmanın yönünü yapılandırmada yaşayan sorgulama dinamiklerini canlı tutabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de yapılan a/r/tografi araştırmalarında son yıllarda geçerlik komitesi ile a/r/tografik araştırma topluluğunun yapılandırılması yaklaşımı benimsenmiştir. Komite a/r/tografik araştırmalar için önemli bir destek yapısı da oluşturmaktadır. Çünkü söz konusu komite, araştırma sürecinde kolektif bir sorgulama alanı sunarak, a/r/tografi araştırmacısının etik, pedagojik ve sanatsal sorumluluklarını görünür kılmaktadır. Böylelikle a/r/tografik araştırma yolu ile araştırmacının bireysel dönüşüme dayalı sorgulamanın yanında topluluk temelli bir öğrenme ve üretim sürecine dayalı sorgulamanın da kapılarını aralamak söz konusu olmaktadır.

Kimlik temelli yapılandırmada, sanatçı, araştırmacı, öğrenen ve öğreten kimliklerinin birlikte varlığı esastır. Bu kimliklerin üzerine deneyim inşa edilir. Deneyim hem yaşantıya hem de sorgulamaya dayalıdır ve araştırma sorusunun biçimlenmesinde temel belirleyicidir. Sanatsal ve pedagojik süreçler, bu kimlikleri derinleştirerek araştırmada anlamlandırmak istenen ilişkiler ağının keşfedilmesini sağlamaktadır. Örneğin bir sanat eğitimcisi, öğrencilerinin eğitim mekânlarıyla ilişkisini doğa içerisinde yeniden kurgulayabilir. Bu bireysel sorgulama, doğayı bir atölye olarak konumlandırarak yeni bir mekânsal pedagojik açılım yaratır. Bazı durumlarda ise öğrencilerin günlük yaşamdaki görünmez deneyimleri, sanat yoluyla görünürlük kazanabilir. Bu noktada, araştırmacı öğrenci profili öne çıkar. Araştırmacı, öğrenciyle birlikte hem öğrenen hem öğreten hem de sanatçı kimliğini sürdüren çok katmanlı bir yapıdadır. A/r/tografik araştırmacı yalnızca kendi kimliğini değil, öğrencilerinin de sanatçı, araştırmacı ve öğrenen kimlikleriyle kurdukları sorgulayıcı ilişkileri göz önünde bulundurur. A/r/tografik araştırma sürecinin bireysel ya da toplumsal düzeyde yaşanan tetikleyici bir olayla başladığı söylenebilir. Bu olay, araştırmacının dikkatini çeken, onu rahatsız eden ya da dönüştüren bir durum olabilir. Örneğin, yapay zekâ araçlarıyla üretilen bir sanat çalışmasında araştırmacı, "Sanatçı olarak ben bu üretim sürecinde kayboluyor muyum, yoksa yeni olasılıkları mı sorguluyorum?" sorusunu sorduğunda hem bireysel dönüşümü hem de araştırmanın yaratıcı derinliğini yapılandıracak bir çıkış noktasını yaratabilmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin sanatsal üretimdeki rolü üzerine yürütülen tartışmalar, araştırmacıda kimliksel bir sorgulama başlatabilir. Bu sorgulama yalnızca teknolojik araçların estetik üretimdeki işlevi değil, aynı zamanda araştırmacının özne olarak üretim sürecindeki konumu da gündeme gelir. Dijital bağlamda imge üzerinden yapılandırılan üretim biçimi ile günümüzde yapay zekâ temelli üretimler arasındaki ilişki, a/r/tografik sorgulama için uygun bir zemin oluşturabilir.

Araştırmanın başlangıcında sabit bir araştırma sorusundan çok, süreci tetikleyen bir merak ya da kırılma anı öne çıkar. Bu merak, ilerleyen aşamalarda dallanarak gelişen ve sürekli dönüşen bir sorgulama dizisine evrilir. Bu yönüyle, a/r/tografi yöntemi yaşayan bir sorgulama pratiği olarak belirginleşir. Tetikleyici olaylar; kişisel, pedagojik, politik ya da sanatsal bağlamlardan doğabilir. Politik bir tetikleyici, örneğin eğitim sistemindeki eşitsizlikleri gözler önüne seren bir olay olabilirken; sanatsal bir tetikleyici, yaratım sürecinde karşılaşılan etik bir problem ya da yaratıcı blokaj olabilir. Bu tür kırılmalar, a/r/tografik süreci başlatan önemli dönüm noktalarıdır. Süreç içerisinde bu tetiklenmeler genişler, tekrar eder ve yeni sorulara evrilir. "Bu durumun altında ne var?", "Söz konusu durumun bağlamları değişseydi sonuç ne olurdu?" gibi sorular daha derinlemesine bir sorgulama sürecine zemin hazırlar. A/r/tografik araştırma süreci, klasik anlamda sabit bir araştırma sorusu ile başlamaktan ziyade, bu tür dinamik ve dönüşebilir sorgulamalarla ilerler. Sanatsal üretim, bu sorgulamaların görünür hâle geldiği, yüzleşmenin sağlandığı bir araştırma olgusudur. Üretim süreci yalnızca bir dışavurum değil, aynı zamanda anlam üretimi ve araştırmacının kendisiyle, toplumsal çevresiyle ya da pedagojik bağlamla ilişkisini yeniden kurma biçimidir. Bu nedenle a/r/tografi, araştırmanın yalnızca yazılı bir formda değil de görsel, işitsel ve performatif biçimlerde ilerlemesi bir gerekliliktir. A/r/tografik araştırmanın katılımcılık ve paylaşım aşamasında ise sergi, performans, video, kamusal etkinlik gibi yollarla

sanat izleyicileriyle kurulan etkileşimler, araştırmanın dış dünyayla ilişkisini yapılandırır. Yani araştırma gerçek yaşamda karşılık bulur. İzleyiciden gelen yorumlar, araştırmacıda yeni yüzleşmeleri ve sorgulama alanlarını tetikleyebilir. Bu tür paylaşımlar, a/r/tografik sürecin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif ve toplumsal bir dönüşüm potansiyeline sahip olduğunu da göstermektedir.

A/r/tografi sabit bir yöntem değil, oluş hâlinde bir araştırma pratiğidir. Araştırma sorusu, yanıt aranan değil, yaşanan; sanatla, bedenle ve duygularla hissedilen bir süreçtir. Bu süreç, parçalanarak, dönüşerek ve yeniden kurularak devam etmektedir. A/r/tografik araştırmacısı ise sanatçı, araştırmacı, öğrenen ve öğreten kimliklerinin etkileşiminde, yaratıcı bir sorgulama alanı inşa etmektedir.

A/r/tografik Süreçte Tetikleyici Olaylar, Görsel Yansıtma ve Yaşayan Sorgulamanın Genişlemesi

A/r/tografik araştırma sürecinde araştırma konusu, çoğu zaman toplumsal sorunlara yönelik bir farkındalık yaratma amacıyla şekillenir. Toplumsal yapıda gözlemlenen eşitsizlikler, görünmezleştirilen kimlikler ya da kültürel çatışmalar gibi meseleler, araştırmacı için tetikleyici bir başlangıç noktası oluşturabilir. Bu tetiklenme, araştırmacının öznel deneyimleriyle birleşerek bireysel bir yorumlama sürecine dönüşür. Aynı zamanda, topluluk temelli yaklaşımlarla da bu sorunlara dair farkındalık yaratmak mümkün hâle gelir.

A/r/tografik yaklaşım, görünür olmayı görünür kılma potansiyeli taşır. İlişkisel bir sorgulama çerçevesinde, ağlar arası bağlantılar kurularak bu bağlantılardan yeni sorunsallaştırmalar türetilir. Böylelikle, etkiye dayalı dönüşümler yaratmak ve politik, pedagojik ya da kültürel dönüşüm süreçlerine katkıda bulunmak mümkün olur. Ancak bu süreç, doğası gereği çetrefilli ve çok katmanlıdır. Araştırma, sanat ve sanat eğitimiyle iç içe geçen bu yapılar içinde, zaman zaman tepkisellik, çekimserlik ya da geri durma hâlleri gözlemlenebilir. Fakat bu durumların dahi sorgulama nesnesi hâline getirilmesi gerekir.

A/r/tografik araştırmalar, sanat öğrenme ve öğretme deneyimlerine dayalı olarak, çoklu kimlik yapılarını içeren alternatif bakış açıları geliştirme potansiyeline sahiptir. Bireysel düzlemde öznel bir meseleye yönelik tartışmalı bir durumu kamusal tartışmaya açmak, sanat temelli araştırmanın pedagojik ve dönüştürücü işleviyle doğrudan ilişkilidir. Böylece sanat, araştırmanın yalnızca bir çıktısı değil, aynı zamanda sürecin kendisi hâline gelir.

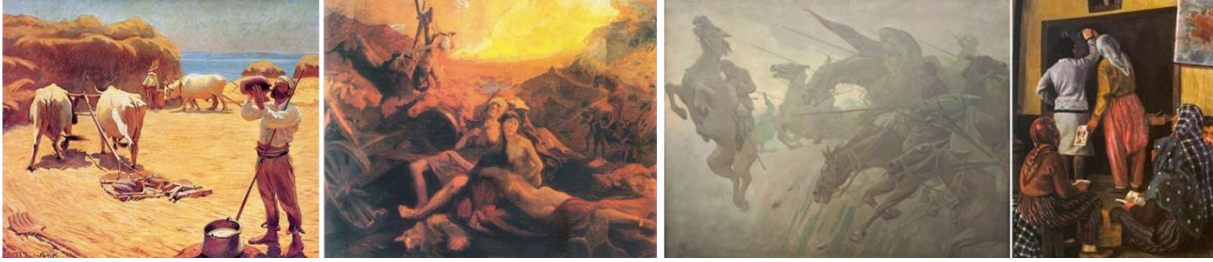
Sanat tarihi, bu yaklaşımı besleyecek örneklerle doludur. Örneğin Jean-François Millet'in "Başak Toplayan Kadınlar" (Des Glaneuses) adlı yapıtı, 19. yüzyıl Fransa'sındaki sınıfsal eşitsizliklere dikkat çeken toplumsal gerçekçi bir anlatımdır. Sanatçının bu çalışmayı üretmesinde, dönemin politik ve sosyoekonomik gerçekliklerine karşı geliştirdiği duyarlılık belirleyici olmuştur. Sanat yapıtı yalnızca estetik bir nesne değil; politik anlamda yüzleşmeye zemin hazırlayan dönüştürücü bir araç olarak işlev görmüştür.

Resim 1. Göç Serileri 1972-1988, İbrahim Balaban

Benzer şekilde, İbrahim Balaban'ın göç temalı resimleri, halkın yaşam gerçekliklerine dair görsel bir arşiv işlevi görmektedir. Eğer Balaban bir a/r/tografik araştırmacı olsaydı, "Anadolu'dan kente göç eden bireylerin yaşam deneyimlerine dair kendi belleğimde taşıdığım kırılmalar ve gözlemler, sanatçı-öğretici kimliklerimle nasıl bir üretime dönüşür?" gibi sorularla araştırma sürecini yapılandırabilirdi. Bu türden öznel sorular, bellekteki imgelerin kamusal alanda nasıl bir estetik ve pedagojik yansıma oluşturduğunu sorgulayan a/r/tografik üretimlere zemin hazırlar.

Sanatsal üretim sürecinde, bireyin belleğinde taşıdığı imgeler aracılığıyla eleştirel düşünme, toplumsal yüzleşme ve görsel farkındalık yaratmak olanaklıdır. Üretim, yalnızca estetik bir yaratım değil; bireyin kimliğini dönüştüren, toplumsal yapıyı sorgulayan ve izleyiciyi öğrenen bir özneye dönüştüren pedagojik bir eylem hâline gelir.

Resim 2. Cumhuriyet Dönemi Ressamları (N. İsmail-Harman, A. Lifij-Alegori , N. İsmail-Girdab-ı Zafer, Ş. Akdik-Millet Mektebi)

Cumhuriyet dönemi ve sonrasında üretilen kamusal heykel ve resimlerin önemli bir bölümü de bu bağlamda değerlendirilebilir. Sanatsal üretim, bir yandan toplumsal değişim ve dönüşüme öncülük ederken, diğer yandan kamusal alan pedagojisi oluşturarak yurttaşların görsel kültür yoluyla eğitilmesine katkıda bulunur. Bu yönüyle aslında doğası gereği sanatın iletildiği ortam ve koşullar araştırmanın bir parçası hâline gelir; çünkü bu ortamlar kimi zaman sanatın anlamını dönüştürebilir, sınırlarını yeniden çizebilir ya da farklı bağlamlar yaratabilir.

A/r/tografi, bu dönüşüm alanlarını fark etmeyi, yorumlamayı ve yeniden üretmeyi mümkün kılan bir yöntemdir. Sanatın sosyo-kültürel temsil gücünü sorgularken, izleyici ile kurduğu simbiyotik ya da diyalogik ilişki biçimleri üzerinden de anlam üretir. Böylelikle araştırmacı, bireysel deneyimlerinden yola çıkarak toplumsal yapıyla etkileşim hâlinde olan yeni anlam ağları oluşturur. Bir başka deyişle kamusal alan açılımı çerçevesinde dönüştürücü boyutu a/r/tografik araştırmanın güçlü yönlerinden biridir. Sanat, tarihsel süreç boyunca kamusal alanı etkileyen, şekillendiren ve dönüştüren bir güç olarak karşımıza çıkmıştır ve bu yönüyle a/r/tografinin kamusal alan açılımı boyutu ile paralellik göstermektedir.

Resim 3. Eli Rezkallah Tasarım ve Otoetnografik Kimlik

Özel ve otoetnografik sorgulamadan yapılanan tasarımsal bir örnek olarak Eli Rezkallah'ın çalışmaları incelenebilir. Rezkallah, 1950'lerin "vintage" reklam afişlerini eleştirel bir bakışla yeniden kurgulayarak mizahi afişler üretmektedir. Bu yeniden üretim süreci hem otoetnografik hem de eleştirel tasarım pratikleri bağlamında değerlendirilebilir. Rezkallah'ın ataerkil bir kültürel ortamda yetişmiş olması, onun kadın kimliğinin bastırılması, görünmez kılınması ve topluluk içinde sesi olmayan bir özneye dönüştürülmesine dair kişisel deneyimlerini sanatsal üretime taşımasına neden olmuştur. Başarılı bir tasarımcı olarak geçmişine döndüğünde, bu kültürel yapıyı sorgulamaya başlamış; normatif kadın imgelerinin eleştirisini görsel iletişim araçları üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu üretimler, toplumsal cinsiyet rollerinin görsel temsiline

ilişkin bir a/r/tografik araştırmanın konusu olabilir. Mizah ve ters yüz etme stratejileriyle bireysel deneyimden yola çıkan Rezkallah, ataerkil yapı içerisindeki kadın kimliğini yeniden yorumlamaya yönelik görsel anlatılar geliştirmiştir. Bu sorgulamalar, "Sanatçı-araştırmacı-öğretici" kimlikleri arasında nasıl dönüşümler yaşandığını da görünür kılar. 1950'li yılların toplumsal normlarını yansıtan reklamlarda kadının yalnızca ev içi rollere indirgenmiş temsili, Rezkallah'ın üretimlerinde kısırtıcı ve dönüştürücü bir söyleme dönüşür. Sanatçının bireysel yüzleşmesi, kültürel geçmişiyle hesaplaşması ve toplumsal eleştirisi a/r/tografik sorgulamanın temel bileşenleriyle örtüşmektedir. Araştırma sürecinde bu tür "aşırılıklar" ve "tetikleyici anlar" dönüşüm için önemli kavramsal eşikler oluşturur.

A/r/tografik araştırmada içselleştirme oldukça önemlidir. Her sanatçı ya da sanatçı-araştırmacı bu derinlikli yüzleşmeyi gerçekleştiremeyebilir. Bu durum, üretimin yüzeyde kalmasına neden olabilir. İçselleştirmenin eksikliği, sanatsal ifadenin popülist, tüketilebilir ve yüzeysel bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlayabilir. Sanatçı kimliğin özne olarak kendisi ile kurduğu ilişki ya da zaman zaman arada kalmışlık hâli kimliğin sanatsal temsiline ilişkin bir içselleştirmedir. Temsiller kamusal alanda geçici bir farkındalık oluşturmanın ötesine geçtiğinde yani derinlemesine bir dönüşüm ve öznel bağlamda yeniden yapılandırma ortaya koyduğunda a/r/tografik araştırmanın doğasına uyum sağlamış olur. Yani a/r/tografik araştırmalarda içselleştirme, sanatsal yüzleşmenin ve toplumsal eleştirinin derinliğini belirleyen temel bir ölçüttür. Kamusal alan açılımı ya da yayılımcı ve katılımcı etkileşim a/r/tografik araştırmada yalnızca görünürlük değil, aynı zamanda anlamlı, etik ve ilişkisel bir dönüşüm yaratma çabasını da içermelidir.

Günümüz sanatçılarından bir yansıma ile bu yapıyı açıklamak söz konusu olduğunda kimi sanatçıların öznel sorgulama örnekleri a/r/tografik sorgulama açısından önemli veriler sunmaktadır. Örneğin günümüz çağdaş sanatı içinde önemli bir yere sahip olan sanatçılardan Raşit Altun'un "Bir Avuç Cennet" ve "Araf" başlıklı sanat eseri serileri, göç teması üzerinden mekân, kimlik ve görünmezlik kavramlarını sorgulamaktadır.

Resim 4. Raşit Altun, *Bir Avuç Cennet Serisi 'İtalya Haritası'* (2019)

Altun, Avrupa'daki küçük kasabaların dahi detaylı haritalarla temsil edilmesini, kendi doğup büyüdüğü coğrafyanın haritasızlığıyla kıyaslayarak kişisel bir yüzleşme başlatmaktadır. Bu bir anlamda a/r/tografik kartografi olarak da yorumlanabilir. Yani mekânın haritalandırılmasının kavramsal sorgulamasına dayalı yüzleşme sanatçının eserlerinde yoğun bir biçimde karşımıza çıkarmaktadır. Bu yüzleşme, sanatçı kimliğinde politik bir bilinçlenmeye ve estetik bir üretim sürecine dönüşür.

Bu bağlamda Altun'un a/r/tografik soruları şunlar olabilir:

Adlandırılmış mekânlarla, kimliği belirsiz coğrafyalar arasında kurduğum ilişki üretim sürecimi nasıl etkiledi?

Göç temalı üretimlerim, görünmeyen bireyler üzerinden nasıl politik bir yüzleşme alanı oluşturdu?

Haritası olmayan yerlerin çağrıştırdığı yokluk, sınır, aidiyet kavramlarını nasıl estetikleştirdim?

Bilinmeyen coğrafyaların görünmezliği, kendi kimliğime nasıl yansdı?

Yine başka bir örnek olarak sanatçı Resul Kaçar'ın üretimleri a/r/tografik araştırma yapılandırılmaya dönük ele alındığında güçlü bir gözlem gücüne ve otobiyografik yansıtmalara işaret eden unsurlar dikkat çekmektedir. Sanatçının resimlerinde belirgin bir şekilde betimsel bir üslup ve derin otobiyografik ve otoetnografik referanslar mevcuttur.

Resim 5. Resul Kaçar, Güllerin Ovası (2021)

Sanatçının üretim süreci kendi kökeni, belleği ve deneyimleriyle iç içe geçmiş bir sorgulamanın parçasıdır. Eserlerin incelenmesiyle birlikte sanatçının şu sorular çerçevesinde bir a/r/tografik yapı oluşturabileceği düşünülebilir:

Otoetnografik belleğim, sanatsal gözlem gücümü nasıl şekillendirdi?

Otobiyografik anlatı, estetik tercihlerime nasıl yansdı?

Otobiyografik ve otoetnografik betimlemelerim geçmiş deneyimlerim ile ilişki kurmama nasıl aracılık etti?

Bu örnekler göstermektedir ki, a/r/tografi yalnızca bir araştırma yöntemi değil; aynı zamanda geçmiş, kimlik, toplumsal yapı ve estetik üretim arasındaki ilişkilerin yeniden kurgulanabildiği çok katmanlı bir düşünme ve ifade biçimidir. Sanatın kamusal alanda işlevselleştiği, bireysel ve toplumsal düzeyde yüzleşmeleri tetiklediği her durumda, a/r/tografik sorgulama devreye girmektedir.

A/r/tografik Süreçte Kimliklerin Yayılımı ve Bitişikliği

A/r/tografik araştırma sürecindeki kimliklerin yarattığı eylemsel ya da performatif adımların kimi nitelikleri öne çıkmaktadır. Bu nitelikler sanatçı kimliğe dayalı ele alındığında kültür, öznel alımlamayı yorumlama ve yansıtma, öznel sanatsal deneyimin kamusal paylaşıma evrilmesi olarak sıralanabilir. Sanatçı kimliğinin araştırma topluluğu ya da katılımcı grup bağlamındaki niteliği ise aktiftir. Sanatsal etkileşim kurmayı alımlamanın ötesine taşıyarak aktif sorgulayıcı kimliklerle yeniden yapılandırır.

A/r/tografi yönteminin bütünsel doğasına uygun olarak; araştırmacı, sanatçı ve öğretici kimliklerin etkileşimi boyutunda ise pedagojik bağlamda sanatçı kimliğinin öznel öğrenme ve öğretme süreçlerinin yanı sıra sanat eğitim bağlamında öne çıkan kırılmalar ya da dikkat çeken noktalar da söz konusudur. Bu noktalar

araştırmayı genişletici unsurları sürece dahil etmeye olanak tanır. Araştırmacı kimlik ise bu üç kimliğe dayalı etkileşimli ve bağlamsal sorgulamaların görünür kılındığı ve yüzleşmenin sağlandığı bir genişletme yapısı olarak işlev görür.

A/r/tografik araştırmada araştırmacının çoklu kimlikleri ve katılımcıların çoklu kimlikleri bir bitişiklik alanı oluşturmaktadır. Bu bitişiklik zaman zaman karşı çıkma, direnç, zaman zaman güvenli alana sığınma, bazen geleneksel üretim pratiklerine yönelme bazen de gelenekselden çıkarak dijitalle temasa dönüşebilir. Bu geçiş süreci, araştırma topluluğunun hem bireysel hem de kolektif üretimlerinde a/r/tografik açıdan performatif uygulamalara yönelmelerini sağlamaktadır.

Sanatçı, araştırmacı ve öğrenen kimliklerin birbirine eklemlendiği; fakat her birinin özgünlüğünü koruduğu bir yapı a/r/tografik araştırmada benimsenen bir yaklaşımdır. Bu eklemlenme kendi içinde kimi temsiller ve kimliklerin yan yanallığını içermektedir. Kimliklerin görünürlüğü bu süreçte önemlidir ve bu kimlikler arasında geçişkenlik sağlayan bir yapı oluşması da araştırmanın sürdürülebilirliğini sağlayan bir noktadır. A/r/tografik araştırmada kimliklerin genişlemesi yankılar ve açılımlar oluşturarak temsilin sabitlenmiş biçimlerinden çıkmasını sağlamaktadır. Böylece hem pedagojik hem sanatsal anlamda genişleyebilen bir yansıtma oluşur. Bu genişleme araştırmayı bireysel anlatı olmaktan çıkarır ve kolektif belleği harekete geçiren ve izleyiciyi ya da araştırma katılımcılarını da sürecin parçası hâline getiren bir yapıya bürünür.

A/r/tografinin temel kavramlardan biri olan *bitişiklik* kimlikler arasında hem öznel hem yayılımcı hem de kültürel veri üretimini şekillendirir. Bitişiklik aynı zamanda geçmiş, an ve gelecek arasındaki deneyim ve beklentileri de içermektedir. Öte yandan öznel kimliğin yayılımcılık çerçevesinde sınırları aşması kimi kavramsal araştırmacı kimlikleri de karşımıza çıkarmaktadır. Örneğin araştırmada sanatçı olarak var olmak, sanatsal üretimleri ile konuşmak ya da anlatı yapılandıran araştırmacı olmak gibi kimlikler hem estetik hem kültürel hem de politik birer *açılım* olarak değerlendirilebilir. Böylece sanatsal bağlamda performatif üretim, yalnızca bireysel deneyimin temsili değil; aynı zamanda kamusal alanda görünürlük sağlayan bir pedagojik açılım olarak da değerlendirilir. Açılım yaratmak, pedagojik bağlamda toplumsal değişim ve dönüşüm oluşturmak a/r/tografik araştırmaların temel hedeflerinden biridir. Bu açılım, bireysel deneyimlerin yanı sıra izleyiciyle kurulan etkileşim yoluyla kolektif etkileşim düzeyinde de gerçekleşir.

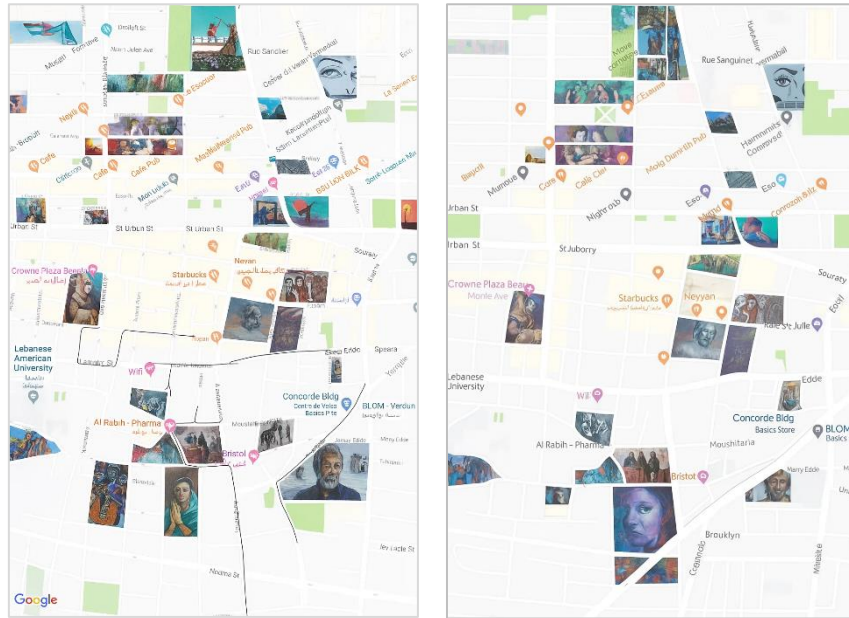
Kimliklerin yayılımı bağlamında daha önce a/r/tografik araştırmanın temel özellikleri içinde bahsedilen metafor ve metonimi kavramlarına değinmek gerekir. Metafor bir kavramın başka bir kavram üzerinden çağrışımsal biçimde temsil edilmesini sağlamaktadır. A/r/tografi bağlamında metafor, kimliklerin ilişkisel biçimde sorgulanmasına ve bu sorgulamanın esnek, derinlikli, dönüşüm odaklı olmasına olanak tanımaktadır. Metafor aynı zamanda araştırmacı açısından fark edilmeyen, görünür olmayan, yüzleşmekte zorlanan ya da derinlerde saklı olan sorgulamaları gün yüzüne çıkarmada oldukça etkilidir. Çünkü metafor yolu ile oluşturulan çağrışımlar araştırmacının öznel sorgulamasına temkinli bir geçişi temsil etmektedir. Bu geçiş daha sonra derinleştirilerek a/r/tografik araştırmaya dönük olarak yaşayan sorgulama alanı oluşturur.

Metonimi ise parça-bütün, neden-sonuç gibi mantıksal yakınlıklar üzerinden anlam kurulmasını ifade etmektedir. Araştırmacı, kendisini doğrudan sunmak yerine, kendisiyle ilişkili somut ya da maddi nesneler üzerinden temsil üretir. Bu yaklaşım, a/r/tografik temsilin dolaylı ve katmanlı bir biçimde yapılandırılmasına olanak tanımaktadır. Tıpkı metaforik temsilde olduğu gibi metonimi de aslında görünür olan ile özdeşleşik ilişki kurmaya işaret etmektedir. Metonimik ilişkiler, düşünsel ve sanatsal üretim arasında parça-bütün, içerik-bağlam etkileşimi yapılandırır (Sameshima, 2008; Springgay ve diğ., 2005; Irwin, 2004). Örneğin sanatçı portfolyosundan bahsederken sanatçı için Portfolyonun üretim sürecinin temsiline dönüşmesi metaforik bağlamda “bahçe/bahçe gibi” olarak ifade edilirken metonimiye dayalı ilişkisellik çerçevesinde portfolyo “sanatçı dosyası/sanatçı kimliği” olarak ifade edilebilir. “Sanat başı ve sonu olmayan bir yolculuk gibidir” tanımlamasındaki metaforik bağlam yolculuğun sanatın geçirdiği evrelere gönderme yapmasını içermekteyken “Fırçası çok güçlüydü/Fırçayı elinden düşürmedi” ifadesindeki fırça metonimiye dayalı bir yansıtma içermekte ve sanatsal ifade gücüne/sürekli resim yapmasına vurgu yapmaktadır.

Metafor ve metonimi, sanatçı-araştırmacı-öğretmen kimliklerinin iç içe geçmiş yapısını görünür kılan anlam katmanları yaratmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca duyumsal araştırma deneyimleri somut ve algılanabilir hale gelmektedir. Bu da Deleuze ve Guattari’nin (1987) kavramlaştırdığı rizom yapısı metaforlar

ve metonimiler aracılığıyla somutlaşmakta. Araştırma içindeki deneyim ve anlatılar birbiri ile ilişkilendirilebilmektedir. Performatif her bir adım metafor ve metonimi yolu ile yeniden düşünülür hale gelebilmekte ve araştırma süreci daha görünür hale gelmektedir. Metafor ve metonimi araştırma topluluğu için gözlem, anlamlandırma ve kimliklere dayalı deneyim yollarını genişletir. Böylece bireysel çalışmalar toplu anlatılar haline gelebilir. Ayrıca metafor ve metonimiye dayalı kişisel imgeler ya da tanımlamalar a/r/tografik deneyime dönük anlatının inşasını yapılandırır. Bu da araştırmanın özgünlüğünü ve öznel temsile dayalı içselleştirilmesine olanak tanır. Yani metafor ve metonimi a/r/tografik araştırmada dönüştürücü, bütünleştirici, sınırları aşan ve zaman zaman zorlayıcı performatif adımlar atmaya sağlamaktadır.

A/r/tografik araştırmanın bir diğer döngüsel sorgulama boyutu a/r/tografik kartografi aracılığı ile karşımıza çıkar. Kartografi yer ve mekân odaklı sorgulamalarda sanat ve tasarımsal bağlamda temsil süreçlerinin sorgulandığı eylemsel adım atmaya dönük bir yapıdır. Bu yapı içinde anlatı odaklı haritacılık yani kartografi karşımıza çıkar. A/r/tografik kartografi araştırma topluluğunun öznel ve etkileşime dayalı bakış açılarını yansıtabilecekleri bir uygulamadır. Performatif sorgulama ve eylemsel adımlar kartografik bağlamda araştırmacının ya da araştırma topluluğunun deneyimsel hafızasını haritalandırması anlamına gelmektedir. Yani a/r/tografik kartografi, estetik haritacılık perspektifinden araştırma topluluğunun rizomatik bağlamsal ilişkiler kurmasına zemin hazırlayan bir yapıdır. Kartografi topluluk için anlam içeren mekanlar ve ortamlar gibi kamusal alanların belirlenmesi yolu ile sorgulamanın ilişkisel hale getirilebildiği bir süreçtir. Bir araştırma topluluğunun estetik haritacılık biçimleri oluşturması olarak da özetlenebilecek kartografi haritanın gösterdikleri ile sınırlı değildir. Temel olarak harita üzerinden deneyimsel ve süreç odaklı eylemler yapılandırmayı hedefler. Harita üzerinden araştırma topluluğu ile belirlenen yani yeniden haritalandırılan yol içinde topluluk üyeleri alanlarla, nesnelerle, yerlerle mekansal ilişkileri ve karşılaşmaları tanımlamaktadır. Bu ilişkisel karşılaşmalar araştırma topluluğu içindeki ilişkileri değiştiren sosyal etkileşim alanları yaratmaktadır. Kartografi yürüyüş pedagojisi ya da kamusal alan pedagojisi gibi yaklaşımlarla da ilişkilendirilerek “öğrenme yerleri” haline dönüşebilmektedir (Irwin ve diğ., 2009). Bu öğrenme yerleri anlam yaratma biçimlerini navigasyonel deneyimlere dönüştürür ve deneyimsel hafıza haritaları oluşturur. Bu deneyimsel haritalar üzerinden geçmiş, gelecek, an sorgulanabilir ve böylece kartografik olarak hatırlatıcı ya da düşündürücü uyaranlar yolu ile ilişkisel sorgulama genişletilebilir.

Resim 6. A/r/tografik Kartografi Örneği

Kartografi a/r/tografi içinde anlamın haritasına dönüşmektedir. A/r/tografik kartografi, sadece fiziksel imleme değil duygusal, kültürel ve pedagojik yönlerin de imlenmesidir. Bu imleme günlük yaşamın da önemli bir parçasıdır. Örneğin bir çocuk için evin önü sadece “sokak” değil; oyun, özgürlük ya da cesaret anlamına gelebilir. Bu nedenle kartografik ifade özneliği temel alır ve katılımcılık ile ilişkiler ağı yaratır ve mekânın, ortamın, alanın ve o nesnel yapılar ile ilişkili anların sosyo-kültürel ve duygusal bağlarını görünür kılmaktadır.

Şekil 12. A/r/tografik Kartografinin Bağlamları (Erişti, 2025)

A/r/tografik araştırmanın çoklu kimliklerinin etkileşimindeki öğrenme, öğretme ya da deneyimlemeye dayalı pedagojik yaklaşımlar kimi pedagojik alanları yapılandırmayı gerekli kılmaktadır. Burada pedagoji olarak tanımlanan boyut formal bir öğrenme/öğretme deneyiminden çok kimlik olarak yapılanışına işaret etmektedir. Bu çerçevede karşımıza temel olarak çıkan a/r/tografik araştırma bağlamındaki pedagojik yaklaşımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yürüyüş Pedagojisi
- Kamusal Alan Pedagojisi
- Çağdaş Sanat Pedagojisi
- Görsel Pedagoji
- Remiks Pedagojisi
- Yapay Zekâ Pedagojisi

Yürüyüş Pedagojisi

Yürüyüş pedagojisi, a/r/tografik araştırmalarda farklı biçimlerde yapılabilir ve her biri farklı sorgulama olanaklarını beraberinde getiren bir yaklaşımdır. Yürüyüş pedagojisine dayalı her bir oluş ve deneyim, araştırma sürecinin derinleşmesine katkı sağlayan yeni yapıların ortaya çıkmasına olanak sunmaktadır. Yürüyüşün öngörülemez doğası, sürecin en belirleyici özelliğidir. Yürüyüş pedagojisi kapsamında planlanan etkinlikler, yürüyüş esnasında doğanın, mekânın ve rastlantıların sunduğu beklenmedik durumlarla farklı yönler evrilebilmektedir. Bu da araştırmacıyı tekrar tekrar sorgulamaya sevk eden, zenginleştirilmiş oluş stratejileriyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Yürüyüş pedagojisinin birçok yolu vardır. Bu yol içinde öznel olarak tek başına yürümek, topluluk olarak yürümek, topluluk odaklı yürürken sohbet ederek yürümek, yürürken rastlantısal karşılaşmalar ya da doğayla etkileşim kurarak yürümek buna örnek teşkil etmektedir. Yaşamın kendisi gibi yürüyüş esnasındaki her bir doğal etmen, yeni karşılaşma, yok olma, yıkılma, başa dönme, tamamlanma, beklenmedik duygusal tepkiler geliştirme, yürüyüş topluluğuyla, yürüyüş yapılan mekânla, doğayla bir uzlaşıya vararak onu sanatsal üretimin aktif bir ortağı olarak konumlandırma gibi sıralanabilecek birçok oluş a/r/tografik araştırmanın

kavramsal adımlarını da oluşturur. Yürüyüşler aynı zamanda sanatçı kimliğini yeniden kavramsallaştırmasına neden olabilmekte, araştırmanın yönünü etkileyen anlamlı bir kırılma ya da dönüm noktası yaratabilmekte ve yeni öğrenmelere ya da öğretmelere açık bir alan oluşturabilmektedir.

Resim 7. Yürüyüş Pedagojisine Dayalı Performatif Üretimler

Örneğin Resim 7’de görülen görsel yansıtılarda yürüyüş pedagojisi esnasındaki sanatsal üretimler görülmektedir. Bu üretimlerde örneğin araştırmacı topluluğunun yorumlama süreçleri karşımıza çıkar. Bu yorumlama bir süt kutusunun yolculuğu içinde öznel sorgulama içeren bir anlatı ya da topluluk temelli araştırmacı grubunu yorumlamaya dayalı bir yansıtmaya olabilir. Ya da katılımcı/öğrenci açısından sanatçı kimliğini ve öğrenen kimliğini metaforik olarak doğadaki canlılar üzerinden yorumladığı bir manipülasyon yolu ile olabilir. Yürüyüş pedagojisi aynı zamanda araştırma katılımcılarının ‘sosyal olarak katılımcı sanat’ ya da ‘estetik üretim’ deneyimi yapılandırabildikleri bir pratiği olanaklı kılmaktadır. Bourriaud’nun (2002) ilişkisel estetiğinden temellenen bir yapıya dayalı olarak sanatsal üretimin ilişki kurucu yönleri yürüyüş pedagojisi içinde diyalogu olanaklı hale getirmektedir. Böylece a/r/tografi, bir sorgulama topluluğu içinde öğrenme olanakları açan zengin bir yaşayan sorgulama biçimi sunabilmektedir (Irwin & O’Donoghue, 2012).

Yürüyüş pedagojisi günümüzde dijital olasılıklarla genişlemiştir. Örneğin mobil cihazlar, harita uygulamaları, ses kayıt teknolojileri ve yapay zekâ destekli uygulamalar gibi araçların sürece entegre edilmesi olanaklı hâle gelmiştir. Böylece yürüyüş pedagojisi, yalnızca fiziksel mekânda değil; dijital ve sanal alanlarda da yaratıcı potansiyelin açığa çıkmasını sağlamaktadır.

Kamusal Alan Pedagojisi

Kamusal alan pedagojisi ise özellikle a/r/tografik araştırmanın toplumsal boyutunda dönüşüm yaratma hedefiyle öne çıkmaktadır. Bu pedagojik yaklaşım, yalnızca bireysel etkileşim değil; aynı zamanda araştırmacının çevreyle, toplumla, kurumlara ve diğer bireylerle kurduğu eleştirel ilişkiler yoluyla daha geniş bir diyalog alanı inşa etmeyi amaçlamaktadır. Kamusal alan pedagojisi kapsamında geliştirilen gözlemler ve karşılaşmalar, araştırmacının olumlu, olumsuz ya da dönüştürücü tepkilerle yeniden sorgulama yapmasını sağlamaktadır (Gouzouasis, Irwin, Miles & Gordon, 2013). Kamusal alandaki sanatsal oluşumlar, enstalasyonlar, performanslar, sokak sanatı örnekleri, duvar yazıları, müdahaleler veya sessiz eylemler sanatsal üretimin yalnızca izlenir değil, deneyimlenir bir yapıya kavuşmasına olanak tanımaktadır.

A/r/tografik süreç kamusal alan pedagojisinde, araştırmacı ve onun içinde bulunduğu topluluk üzerindeki dönüştürücü etkisine dayalı yankı ve açılım boyutu ile değer yaratır. Böylece bireysel ve kolektif sorgulama süreçlerinin güçlenmesini sağlamaktadır. A/r/tografi araştırması içinde katılımcılar bir araştırma topluluğunun üyesidir. Böylece araştırmada yalnızca veri elde edilen katılımcı grup değil sürecin aktif birer öznesi hâline gelen bireylere dönüşmektedirler. Kamusal alan pedagojisine ilişkisel estetik perspektifinden bakıldığında, a/r/tografik araştırma işbirliğine dayalı bir topluluğa ve sanatsal üretim yolu ile etkileşimde bulunan bir ortama referansta bulunmaktadır (Bickel ve diğ., 2010). Dijital bağlamda ise bu pedagojik anlayış, sosyal medya gibi mecralar aracılığıyla kamusal alanı genişletme ve dijital etkileşim yoluyla dönüşüm yaratma potansiyelini de içinde barındırmaktadır.

Kamusal alan pedagojisinin güçlü etkileri toplumsal süreçlerde de gözlemlenmektedir. A/r/tografik çerçevede kamusal alana dayalı deneyimsel farkındalık kavramsal temalar üzerinden araştırma topluluklarının topluluk dışındakilerle de diyalog kurmasına dönük zemin oluşturmaktadır. Böylece sorgulamanın devamında

temsil ve dönüşüme dayalı, geniş katımlı, sanatsal, kültürel ve politik anlamda dönüştürücü ve toplumsal yayılımı olan bir araştırma yapısı ortaya çıkmaktadır.

Kamusal alan pedagojisi araştırma topluluğu için ilişkisel öğrenmenin toplumsal eyleme dönük uzantısı olarak da değerlendirilebilir. İlişkisel öğrenmenin doğası ve rolü içinde sosyal problemleri çözmeye de karşımıza çıkar (Fassett & Warren, 2006). Kamusal alanın içerdiği pedagojik çerçeve topluluk odaklı anlam yaratmanın toplumsal farkındalığa dönüşümünü de içermektedir. Çünkü araştırmacı topluluğunun temellendirdiği ilişkisel öğrenme kamusal alana dönük performatif adımlarla daha geniş bir topluluğa yayılmaktadır. A/r/tografi araştırmaları kamusal sanat yoluyla sosyo-kültürel etkiler yaratmaya dönük olarak ilişkili toplulukların bakış açılarını değiştirme ve yeniden düzenleme konusunda güçlü bir yöntemdir (Bickel ve diğ., 2010). A/r/tografik araştırma topluluklarının sorgulamasında kimi zaman araştırmanın toplumsal, kültürel ya da felsefi bağlamlarından temellenen kimi değişen tanımlamalar karşımıza çıkar. Bu var olan bir yapıyı bozmak, değiştirmek, alt üst etmek ve yeniden yapılandırmak gibi adımları içerebilmektedir. Kamusal alan bir anlamda kolektif bir bilinç alanı yaratmaktadır. Bir taraftan da bu kolektiftik içinde bireysel deneyimlerin kamusal alanda dönüşüm yaratacak şekilde güçlendiği boyutlardan bahsedilebilir. Çünkü a/r/tografi araştırmasında bireysel ya da topluluk odaklı yaratım ve etkileşim içeren boyutlar katılımcılarda düşünsel dönüşüm yaratmakta, böylelikle toplumsal duyarlılık, katılımcılık, deneyimsel öğrenme ve eleştirel düşünme pratikleşmektedir.

Çağdaş Sanat Pedagojisi

Çağdaş sanat pedagojisi, yalnızca çağdaş sanat dinamiklerine dayalı aktarımını değil; düşünsel, etik, estetik ve toplumsal meselelere yönelik farkındalıkların geliştirilmesini de içeren boyutlarla a/r/tografik araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş sanat içinde eleştirel düşünme, katılımcı öğrenme, birlikte üretme ve disiplinlerarasılık gibi yaklaşımlar a/r/tografik araştırmayı beslemektedir. Sanat, bilim, felsefe, teknoloji, dijital medya ve yapay zekâ gibi birçok disiplin çağdaş sanat pedagojisinde birbirini besleyen öğeler olarak yeniden anlamlandırılmaktadır. Bu yapı, a/r/tografik araştırmaların felsefi ve deneyimsel temelleriyle örtüşmektedir, çoklu kimlikler arasında geçişler ve katılımcı anlatılar a/r/tografik araştırma için uygulama alanı ve performatiflik denilen adımları yapılandırmaya olanak tanımaktadır.

Çağdaş sanatın kendisi doğası gereği a/r/tografik açılımlarla doğrudan ilişkilidir. A/r/tografi ve çağdaş sanat pedagojisi çok disiplinlilik boyutu ile paralel bir yapı içermekte ve araştırmada işlerlik kazanmaktadır; düşünsel boyut öznel sorgulamayı güçlendirirken kamusal alan açılımı a/r/tografik araştırmanın katılımcılık boyutunu beslemektedir. Böylece çağdaş sanat dinamiği içindeki birçok yaklaşım deneyimlere evrilmektedir. A/r/tografik yaklaşım, dijital çağda sanat eğitimi alanında yaşayan, ilişkisel ve dönüşüm temelli bir pedagojik yapı sunmaktadır. Öğrenciler, dijital kolektif ortamlarda deneyimlerini ifade ederken hem bireysel kimliklerini hem de topluluk içindeki konumlarını yeniden yapılandırır. Bu süreç, çağdaş sanatın eleştirel sorgulayıcı yapısı ile örtüşmektedir. Çağdaş sanat pedagojisi, a/r/tografik araştırmalara çok boyutlu bir katkı sunmakta; sanatsal üretimi, öğrenmeyi ve toplumsal sorgulamayı bir arada olanaklı kılan yaratıcı bir çerçeveye zemin hazırlamaktadır.

Yapay Zekâ Pedagojisi

Yapay zekâ, çağdaş dijital teknolojilerle birlikte sanat ve eğitim alanında yeni bir sorgulama bağlamı oluşturmuştur. A/r/tografik süreçlerde yaratıcı sorgulamayı tetikleyen bu teknolojiler, pedagojik olarak dönüştürücü bir potansiyel taşımaktadır. Yapay zekâ üretimleri yalnızca teknik değil, yaratıcı düşünme, alternatif üretim ve eleştirel sorgulama açısından da değer taşır. Animasyonlar, dijital oyunlar, karakterler, mekanlar, öyküler gibi çoklu olasılıklar dijital dünyada yapay zekâ ile desteklenerek etkili bir üretim süreci haline gelmiştir (Gunkel, 2024). Yapay zekâ ile üretim deneyimi yaratıcı alanlar açmak ve geleneksel ile dijitali bütünleştirmek bakımından a/r/tografik araştırmada işe koşulmaktadır. Bu tür uygulamalar, a/r/tografik araştırmanın oluş boyutunu dijital ortama taşıyarak, pedagojik ve sanatsal bağlamda yeni anlam katmanları yaratmaktadır. Yapay zekânın deneyimsel uygulamaları, a/r/tografi için yaratıcı keşif alanları oluşturmaktadır.

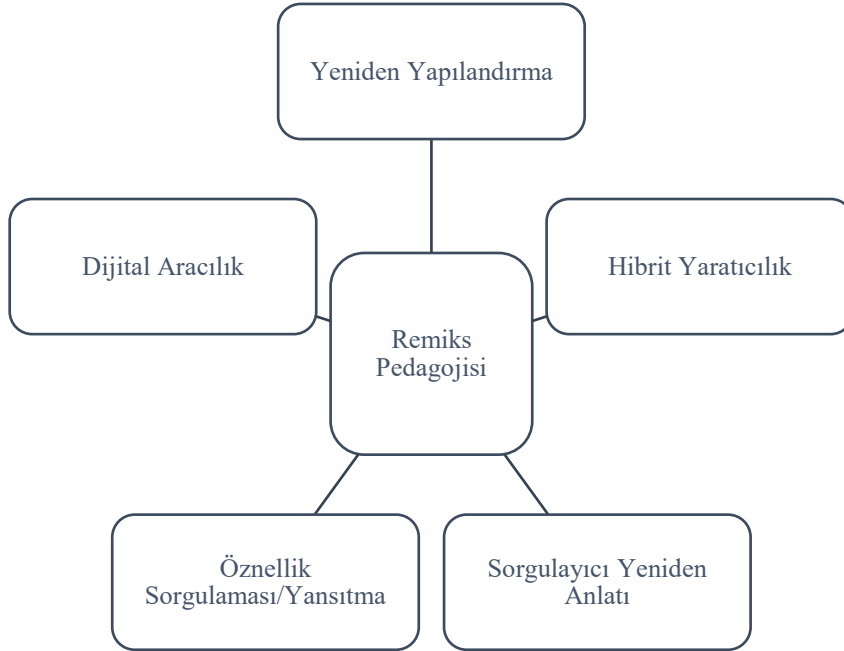
Yapay zekânın sanatsal üretimde eskiz aracı olarak kullanımı, dijital üretimi geleneksel tekniklerle bütünleştirerek melez bir üretim yapısı içinde kullanımı, yaratıcı sanatsal sorgulamanın ketlenmesine alternatif yapay zekâ ile içerik üretimi, gerçek yaşama uyarlanabilir tasarım ya da uygulamalar, yapay zekâ odaklı

yaratıcı kodlamaya dayalı sanatsal üretim gibi sıralanabilecek bir çok performatif yapı içinde yaratıcı düşünme biçimi kaybolmamakta, aksine dönüşerek daha derinleşmiş bir estetik anlayışa zemin oluşturmaktadır.

Sanat temelli araştırmalarda yapay zekânın yalnızca araçsal değil, aynı zamanda kavramsal ve eleştirel bir sorgulama aracı olarak işe koşulması önem taşımaktadır. Yapay zekâ pedagojisi çağdaş sanat pedagojisi ve remiks pedagojisi ile dirsek teması içerisinde. Öznel ve deneyimsel anlatıların yapay zekâ yolu ile dijital platformlara taşınması hem çağdaş sanat üretimini çeşitlendirmeyi ve derinleştirmeyi olanaklı kılmakta hem de remikse dayalı melez yapılara referansta bulunmaktadır. Burada önemli olan, kontrolün a/r/tografik araştırmacısında olması ve sanat temelli sorgulamanın yapay zekâ ile üretimle bütünleştirilmesidir.

Remiks Pedagojisi

Remiks pedagojisi, çoklu kaynaklardan üretim, dijital teknoloji temelli öğrenme, katılımcılık, eleştirel medya okuryazarlığı ve temsiliyetin dönüşümü gibi yeterlik alanlarını kapsayan ve günümüzde yapay zekâ üretim süreçlerini de kapsayarak temsiliyeti farklı bir noktaya taşıyan pedagojik bir yaklaşımdır. A/r/tografik bağlamda ise, bireysel anlatıların dijital platformlarda yeniden kurgulanması, araştırmacının üçlü kimliğine (sanatçı-araştırmacı-öğrenen/öğreten) dijital üretici kimliğinin eklenmesiyle dördüncü bir kimlik boyutu kazandırmakta; böylece oluş temelli araştırma süreçlerinde yeni olasılıklar için alan açmaktadır.

Şekil 13. Remiks Pedagojisinin Özellikleri

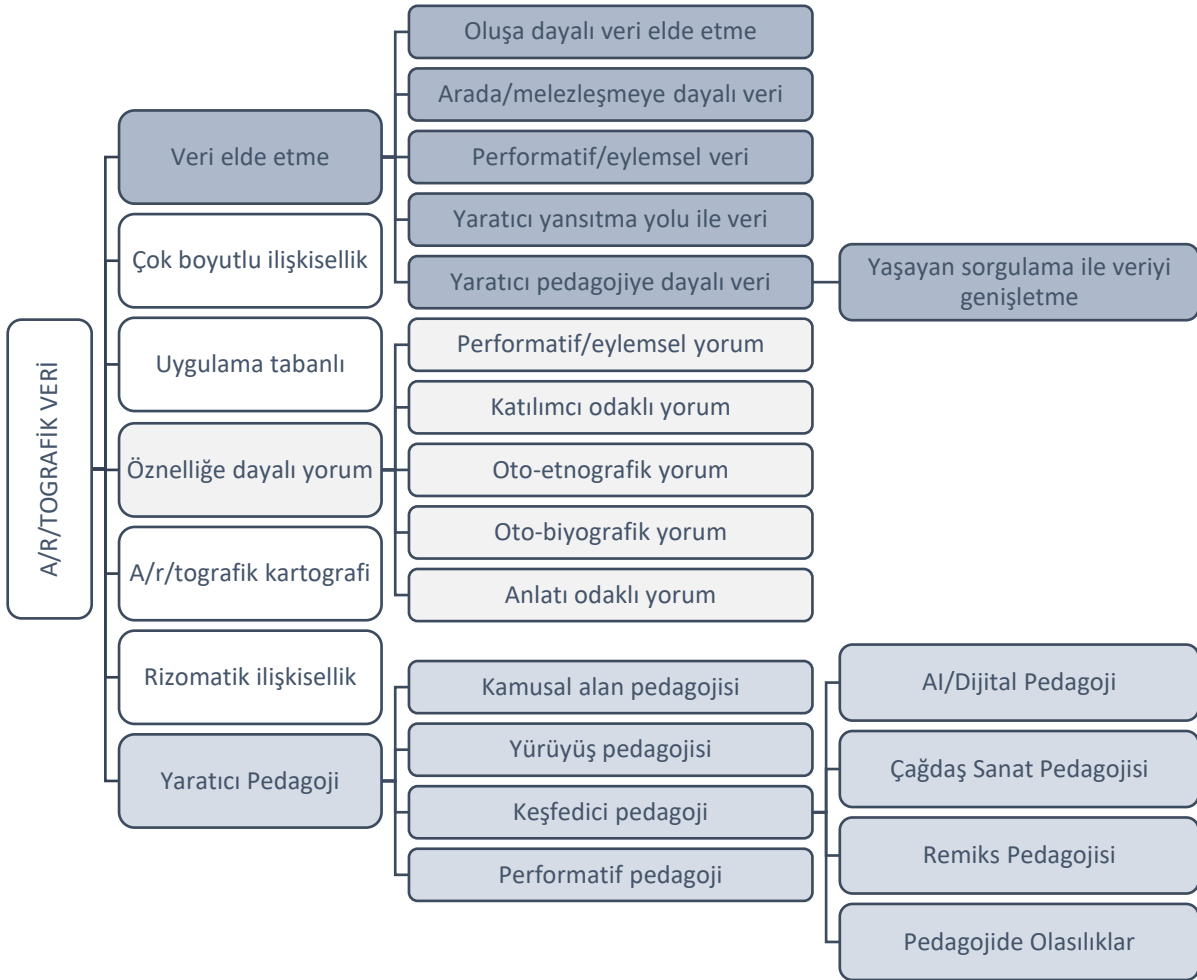
Bir a/r/tografik araştırmacısı remiks pedagojisine dayalı olarak ses kayıtları, kendi çektiği video görüntüleri ve yapay zekâ destekli görsellerle oluşturduğu dijital performans yolu ile öznel sorgulama yolculuğunu zenginleştirebilir. Remiks pedagojisinde hem yaratıcı anlatım biçimi hem de dijital dünyada kişisel hafızanın sanatsal temsili açısından özgün bir çok oluş yaratmak söz konusu olabilmektedir.

Kişisel, kültürel ve teknolojik öğelerin bir araya geldiği yapılar, remiks pedagojisi kapsamında yeniden bir araya gelerek öznel bir bütünlük ortaya koymaktadır. Remiks pedagojisi, a/r/tografik araştırma süreçlerinde özne merkezli deneyimlerin dijital ve kültürel materyallerle harmanlanmasına olanak tanıırken yeni materyalizme dayalı sanatsal oluş yaratmanın yolu olarak da karşımıza çıkar. İmgesel anlatıların dijital olasılıklar ile dönüştürülmesi, dijital erişim sistemleriyle farklı bağlamsal katmanlara gönderme yapılması, dijital manipülasyonlar ve dijital kolaj çalışmaları ile çoklu sorgulama katmanları oluşturulması, çağdaş temsiller ile eleştirel sorgulamanın derinleştirilmesi gibi sıralanabilecek uygulamalar bu pedagojik anlayışın somut örneklerini oluşturur.

Remiks pedagojisi David Gunkel'in (2023) yaşadığımız dönemi bir "remiks çağı" olarak tanımlaması üzerine kurgulanmaktadır. Dijital olasılıklarla ve iletilerin yeniden düzenlenmesinin bireylerin günlük yaşamının yaygın bir pratiği haline gelmesi remiksi sorgulamayı gerekli kılmaktadır. A/r/tografinin katılımcı ve deneyimleyici süreçleri merkezine alan niteliği hem pedagojik hem de andragojik bağlamda bireyin öğrenme ve üretme biçimlerini araştırma öznesine dönüştürür. Doğrusal olmayan, rizomatik yapılar aracılığıyla çoklu kimliklerin kesişiminde konumlanan a/r/tografi, dijital çağı gereklilikleriyle yeniden düşünülmekte ve remiks pedagojisi gibi çağdaş yaklaşımlarla zenginleşmektedir.

A/r/tografik Verilerin Yapılandırılması Ve Rizomatik Yorumlama

A/r/tografik verilerin yapılandırılması ya da elde edilmesi sürecinde veri toplama yöntemi olarak yoğunlukla nitel verilerden yararlanılmaktadır. Araştırma döngüsü içinde hem araştırmacı/sanatçı günlüğü, katılımcı günlüğü, yarı yapılandırılmış görüşmeler, odak grup görüşmeleri, doküman yolu ile toplanan veriler, sanatsal üretimler ve dijital üretimler ve daha birçok veri elde etme yöntemi yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda a/r/tografinin özelliklerine dayalı boyutların veri elde etmede nasıl genişleyebildiği ve çok yönlü bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Burada önemli olan a/r/tografi araştırmacısının yaratıcı dinamiğidir. Bu yaratıcı dinamik verinin derinliğine de yansımaktadır.

Şekil 14. A/r/tografik Veri Yapılandırmada Yaratıcı Olasılıklar (Erişti, 2025)

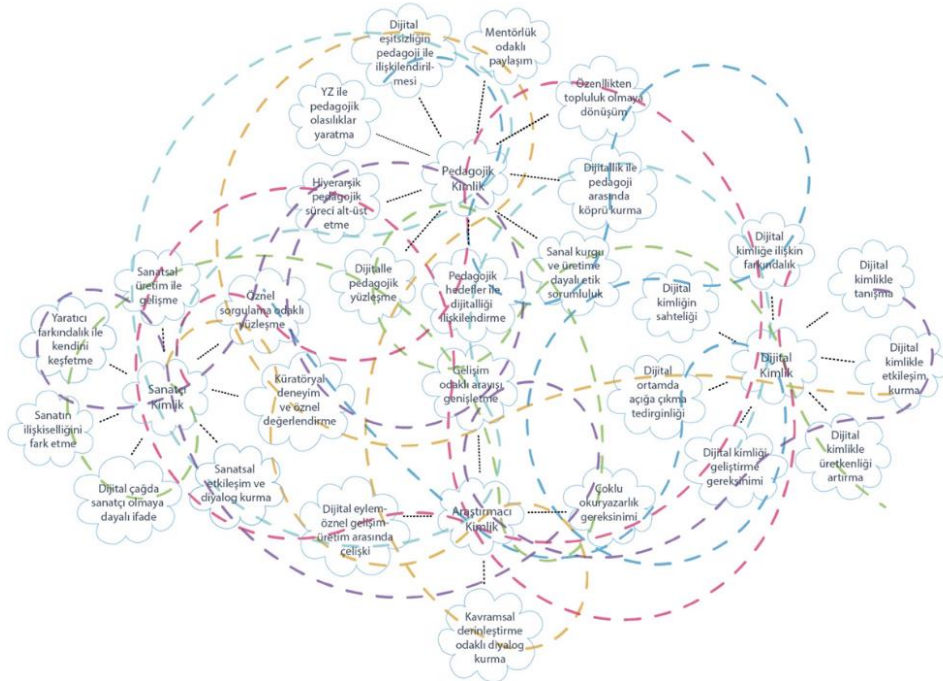
Bu yöntemlerin a/r/tografik olarak yorumlanmasında ise karşımıza rizomatik ilişkiselliğe dayalı yorumlama çıkmaktadır. Yani elde edilen verilerin yapısal niteliğine dayalı olarak temalaştırılması a/r/tografik verinin yorumlanması sürecinde sınırlı kalmaktadır. Önemli olan a/r/tografik araştırmanın çoklu kimliğine dayalı olarak oluşan katmanlar arasında ilişki kurarak yorumlamaktır. Bu ilişki rizomlar yolu ile yapılandırılır. Örneğin araştırmada araştırmacı ve katılımcılar açısından elde edilen veriler sanatçı, araştırmacı, öğrenen/öğreten/deneyimleyen kimlik bağlamında temalaştırıldıktan sonraki adım bu üç kimliğin

ilişkiselliğine dayalı yorumlamadır. Kimliklerin bitişikliğinin araştırma bağlamında ortaya çıkması bu yorumlama yolu ile olanaklı hale gelmektedir. Resim 8’de görülen ve Özcan (2025) tarafından yürütülmüş olan a/r/tografik araştırma döngüsüne dayalı rizomatik ilişkiselliği ortaya koyan yorumlama süreci karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişkisellik içindeki bağların ve bağlamların kurulması yine araştırmacının ve katılımcıların yansıtma odaklı verilerine göre şekillenmektedir. Yani nitel araştırmanın birçok yöntemi içinde karşımıza çıkan doğrusal temalaştırma a/r/tografik araştırmada ilişkiyel temalaştırmaya dönüşmektedir. Bu yönü ile de katmanlı kimlikler görünür hale gelmekte ve araştırma süreci içinde sadece araştırmacı kimliğe indirgenen bir yapı içinde kaybolmamaktadır. Bu yönü ile a/r/tografi sanat tabanlı eylem araştırması, uygulamalı etnografik araştırma ya da uygulama tabanlı araştırma kurgularından farklılık göstermektedir.

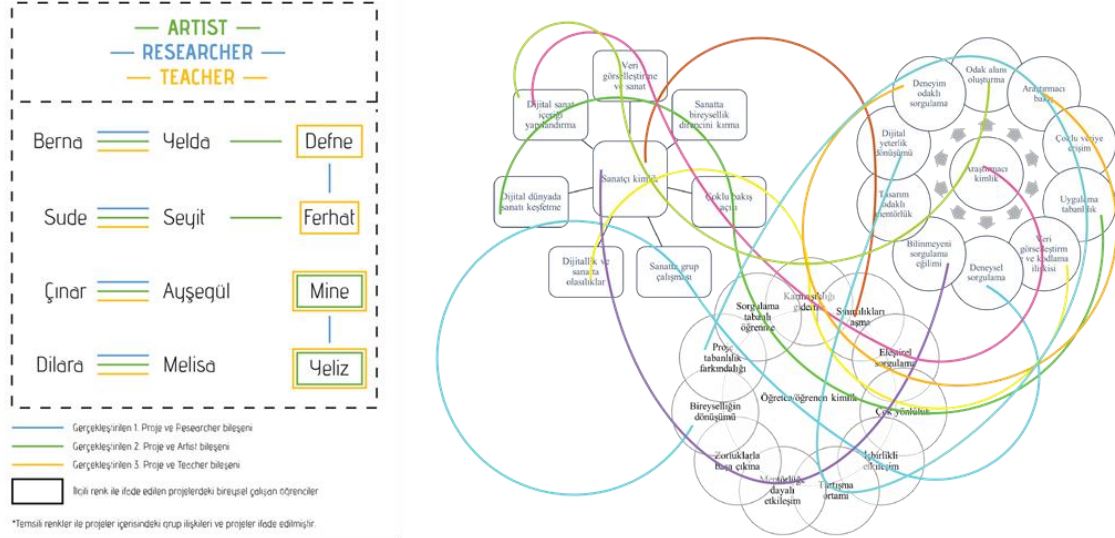
Resim 8. Yürüyüş pedagojisine dönük eylemsel adımlar çerçevesinde rizomatik ilişkisellik yapısına ilişkin taslak (Özcan, 2025)

Araştırma yapısı içinde kimi performatif adımlar rizomatik ilişkiselliği yapılandırmaya olanak tanımaktadır. Resim 8’de araştırma döngüsü içindeki yürüyüş pedagojisi çerçevesindeki rizomatik ilişkisellik yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı araştırmacı tarafından süreç içinde elde edilen diğer verilerle genişletilerek Resim 9’daki rizomatik ilişkisellik yapısına dönüşmüştür (Özcan, 2025).

Resim 9. Rizomatik İlişkisellik (Özcan, 2025)

Bir diğer rizomatik ilişkisellik yapısı Bilal (2023) tarafından gerçekleştirilen veri görselleştirme odaklı doktora tezi kapsamında aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı öğrencilerin kimliklerinin sanatçı, araştırmacı ve öğretmen kimlikleri bağlamında öne çıkma boyutları gerçekleştirdikleri projeler çerçevesinde yorumlanmakta ve bunun yanı sıra araştırmacının nitel verilere dayalı elde ettiği sanatçı, araştırmacı ve öğrenen/öğreten kimlikler arasındaki rizomatik ilişkisellik görülmektedir. Bu ilişkiselliğin yorumlanması sürecinde de nitel veriler referans alınmakta ve kimlikler arası bitişikliğe dayalı ağ yapısı ortaya çıkmaktadır.

Resim 10. Rizomatik İlişkisellik ve Kimliklerin İlişkiselliği

A/r/tografide öznel sorgulama dinamiği açısından karşımıza çıkan temel yansıtma biçimleri otoetnografi, otobiyografi ve anlatı odaklı yansıtmalardır. Bu yansıtma sanatı üretimle paralel bir şekilde yürümekte ve sanatı üretim de bu dinamiğin yanı sıra veri elde etme sürecinin sürekliliğini sağlayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yansıtıcı boyutlar içeren bu yaklaşımlar şu şekilde açıklanabilir:

A/r/tografik Veri Elde Etme Sürecinde Otoetnografi, Otobiyografi ve Anlatıya Dayalı Yansıtma

Veri elde sürecinde, a/r/tografik araştırmalar yoğunlukla öznel deneyimlere dayalı, yansıtıcı ve anlatı odaklı yöntemlere başvurur. Bu noktada öne çıkan yaklaşımlardan biri oto-etnografidir. Otoetnografi, bireyin kendi yaşam öyküsünden yola çıkarak kültürel, toplumsal ve politik yapıları eleştirel biçimde analiz ettiği bir yöntemsel yapı içermektedir. Otoetnografi bağımsız bir yöntem olarak karşımıza çıksa da a/r/tografik araştırmalarda bir veri yansıtma biçimi olarak sıklıkla kullanılır. Otoetnografik anlatılar, a/r/tografik araştırmada bireyin öz yaşam deneyimlerini estetik, sanatsal ve kültürel bağlamlarla ilişkilendirdiği benlik, kimlik ve aidiyet kavramları çerçevesinde çoklu katmanlar içermektedir. Bu süreçte araştırmacı, eleştirel pedagojik bir duruş ortaya koyarak araştırma sürecinde kendi dönüşümünü, güç ilişkilerini ve kimliksel geçişlerini görünür hale getirecek a/r/tografik oluşlar yapılandırmaktadır. Özellikle kimliğin sabit değil, sürekli yeniden yapılandırılan bir oluş olarak kavramsallaştırılması, postmodern kuramsal çerçevede otoetnografiyi a/r/tografik araştırmalar için güçlü bir araç haline getirmektedir. Otoetnografi, aynı zamanda gömülü kuram ile ilişkilendirilebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Yani süreç boyunca veri ile kuram arasındaki etkileşim, karşılaştırmalı yorumlamalar kimi kuramsal açılımlar sağlayabilir.

A/r/tografik araştırmada veri toplama sürecindeki yansıtıcı günlükler ve sanatsal anlatılar, şiirler, performanslar, görsel materyaller otoetnografik yansıtma içerebilmektedir. Sanatsal üretimlerin otoetnografik veri olarak kullanımı hem bireysel hem de toplumsal okumalara da olanak tanımaktadır. Performanslar, yerleştirmeler, görsel anlatılar ve dijital temsiller de bu kapsamda ele alınabilir. Sanat temelli araştırmalarda bu tür üretimler, hem doğal bir veri toplama süreci oluşturur hem de pedagojik olarak hiyerarşik yapıları sorgulayan, eşitlikçi öğrenme ortamları yaratır.

Resim 11. Sanatçı Günlüğü Örnekleri (A.Ü. GSE Bölümü Öğrenci Günlükleri)

Etik açıdan otoetnografik çalışmalar, yalnızca bireysel anlatılarla sınırlı kalmaz; bu anlatıların ilişkisel olduğu kişi ve kültürlerin mahremiyetine, temsiline ve haklarına duyarlılık önem taşımaktadır. Bu nedenle, ifşa niteliği taşıması ve etik sorumluluk çerçevesinde yürütülmesi önem taşımaktadır. Otoetnografi a/r/tografik araştırmalarda öznel deneyimlerin kültürel bağlamlarda estetik ve eleştirel bir biçimde yapılandırılmasına olanak tanıyan güçlü bir veri yansıtma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, araştırmacının dönüşümünü merkezine alarak hem bireysel farkındalık hem de toplumsal duyarlılık geliştirmeyi sağlamaktadır. Otoetnografik verilerin a/r/tografik araştırma açısından önemi kurguya dayalı anlatımdan ziyade, yaşanmış deneyimin kültürel çözümlemesi ve eleştirel yansıtmasını içermektedir. Otoetnografik verinin bireysel farklılıklar doğrultusunda özgün biçimlerde gelişmesi ve çoğu zaman sabit tematik çerçevelere indirgenemez oluşu a/r/tografik araştırmadaki çoklu kimlikleri yansıtma sürecinde derinlik oluşturmaktadır. Çünkü bu derinlik a/r/tografik kimliklerin değişim ve dönüşümüne dayalı izleri sürmek adına önem taşır. Otoetnografi yalnızca “ben” üzerinden kurgulanan bir anlatı değil, “ben/öteki/öğrenme” üçgeninde inşa edilen bir oluş süreci içermektedir. Ben olarak tanımlanan araştırmacı içinde yaşadığı kültürle ilişkiseliliğine dayalı yansıtma yapmakta ve bunu yaparken de öğrenmektedir. Öğrenen, öğreten ve üreten kimliklerin birbirine geçtiği bu yapıda, bireyin öz benliğiyle yüzleşmesi ve bu süreci sanatsal formlarla dönüştürmesi a/r/tografik araştırma döngüsünü beslemektedir.

Otobiyografi, daha çok bireyin yaşam öyküsünü yansıtmaya odaklanan doğrusal anlatılar ve çözümlemeler içermektedir. A/r/tografi ise bu çözümleme sürecini sanatsal ve pedagojik bir zemine taşıyarak, otobiyografik verileri dönüşüm ve değişim yaratmaya dönük işe koşabilmektedir. Özellikle sanatsal üretim süreçlerinde otobiyografik içerikler, estetik performanslara dönüşerek hem bireysel hem toplumsal düzlemde farkındalık yarattığı an a/r/tografik oluşu beslemekte ve bu yönü ile a/r/tografi araştırmacısını güçlendirmektedir. Otobiyografi a/r/tografi içerisinde yalnızca bir anlatı biçimi olarak değil, kimliğin ve deneyimin dönüşümüne aracılık eden çok katmanlı bir öznel yansıtma stratejisi olarak ifade edilebilir. Böylece yansıtmanın ötesinde, estetik formlar yoluyla yapılan sorgulamalar, a/r/tografik araştırmanın dönüşümcü potansiyelini daha da görünür kılar.

Anlatı araştırmaları yöntemsel olarak a/r/tografi araştırması içinde yansıtıcılık yapılandıran bir diğer yaklaşımdır. Anlatı temel olarak yaşananı olduğu gibi yansıtarak kurgu yaratmaktan kaçınmaktadır. Anlatılar, bireyin yaşantısına dair kırılma anlarını, örüntüleri ve karakter etkileşimlerini içermelidir.

Şekil 15. A/r/tografik Veri Olarak Yansıtmacı Yöntemler

A/r/tografik veri olarak otobiyografi, otoetnografi ve anlatının kesişim ve ayrışma noktaları

A/r/tografik araştırmalar, bu çoklu yansıtma biçimlerinin her birini kapsayabilir. Özellikle sanat temelli araştırmalarda tutulan kişisel günlükler, dijital ya da geleneksel araçlarla zenginleştirilmiş estetik veriler, izleyici geri bildirimleri, ses temelli yansıtımlar ve mekâna bağlı kartografik sorgulamalar a/r/tografi veri setini oluşturan temel unsurlar arasındadır. Bu veriler, araştırmacının sanatçı, öğrenen ve araştırmacı kimlikleri arasındaki geçişleri rizomatik bir ilişkisellekle ortaya koymasını olanaklı hale getirir. Bu yansıtma biçimleri arasındaki temel fark ise şu şekilde açıklanabilir: Otobiyografik anlatılar doğrusal yaşam öykülerine odaklanırken, otoetnografi bu öyküleri kültürel bağlamda analiz etmeye yönelir. Anlatı araştırması ise, deneyimlerin kurgu yoluyla yeniden yapılandırılmasıdır. Bu üç yaklaşım arasında seçim yapmak, araştırmacının estetik, pedagojik ve etik sorgulamalarına hangi düzlemde yoğunlaşmak istediğine bağlıdır. Ayrıca, a/r/tografik yazınsal süreçte otobiyografik ve otoetnografik anlatılar, şiirler, öyküler gibi metinler aracılığıyla duyguların, deneyimlerin ve öğrenmelerin sanatsal bağlamda yansıtılması olanaklıdır.

Tablo1.

Yansıtmacı Veri Elde Etme Yöntemlerinin Farklılıkları

<i>Oto-biyografik Yansıtma</i>	<i>Oto-etnografik Yansıtma</i>	<i>A/r/tografik veri olarak Otobiyografi ve Otoetnografi</i>
<i>Köyde geçen çocukluk yıllarım boyunca, annemin sesi hep sabah ezanından önce uyanırdı; bu ses bana hem güven verir hem de büyüdüğümü hatırlatırdı.</i>	<i>Annemin sabah ezanından önce uyanan sesi, yalnızca bir aile hatırası değil; kadın emeğinin görünmezliği, ev içi sessiz disiplinin bir kültürel norm olarak içselleştirilişidir.</i>	<i>Annemin sabah ezanından önce uyanan sesi, çocukluğumun güvenli sınırıydı; o sesi bir ses kolajı, desen ve video yerleştirmesiyle yeniden biçimlendirerek, öğrencilerimle birlikte görünmeyen kadın emeğini hem estetik bir yüzeye taşıdık hem de bu sessizliği pedagojik ve kültürel bir sorgulama alanına dönüştürdük.</i>

Otoetnografik yaklaşım, bireyin kültürel kimliğini sorguladığı, uzun soluklu ve derinlikli analizlere dayanan bir araştırma biçimi olarak öne çıkarken; otobiyografik anlatılar daha çok bireyin öznel deneyimlerinin ifadesine odaklanır. Her iki yaklaşım da a/r/tografi yöntemiyle birlikte ele alındığında hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yeni anlamlar üretmek için güçlü araçlar sunmaktadır.

Tablo 2.

Yansıtmacı Veriyi A/r/tografik Veriye Dönüştürme

Otobiyografi	<i>Sabah atölyesinde sessizlik hakimdi. Öğrenciler yer konusunu kolajlarında ele alırken, ben de kendi boş kâğıdına bakıyordum. Eski bir evin penceresini, Anadolu desenli bir yastığı ve batılı bir mimari detayı önümdeki boş kâğıda yapıştırdım. Kendimi arada bir yerde hissediyordum, öğrencilerimin çalışmaları bana kendi hikâyemi hatırlattı. Boşluk artık benim için yeni bir anlam alanı oluşturmıştı. Hikâyem o boşlukta gizli olanı aramak ve anlatmak ise bu boşluğu duyurmak ile ilişkili olabilir.</i>
Otoetnografi	<i>'Bu sabah sınıfta öğrencilerimle 'yer' üzerine kolaj çalışmaları yaptık. Kendi kolajımda, babaannemin halı desenleriyle, şehir dışına ilk çıktığımda duyduğum taşra vurgusu birbirine dolandı. Kültürel kimliğim bir harita değil; silinip yeniden çizilmiş bir izlek gibiydi. Ne ait olduğum yere kök salabiliyor, ne de ait olmadığım yeri terk edebiliyorum. Sanırım tam da bu gri aralıkta sanat üretmeye çalışıyorum. Bedenimle, dilimle, renklerle... Bu kimliğin sınırlarını yalnızca temsil etmiyorum; aynı zamanda sorguluyorum'. Oto-etnografik metin</i>
Anlatı Yansıtması	<i>Sabah atölyesinde sessizlik etrafı sarmıştı. Masalar yerleştirilmiş, kolaj malzemeleri ortaya yerleştirilmişti. Konumuz "yer"di; sadece mekânsal değil, aynı zamanda duygusal ve kimlikel bir zemin olarak yeri ele alacaktık. Öğrencilerim kendi imgeleriyle uğraşırken, ben elimdeki boş kâğıda uzun uzun baktım. Herkes bir şeyleri kesip yapıştırıyor, parçaları birleştirerek kendilerini anlatmanın yolunu sorguluyorlardı. Ben ise sanki içimden kopmuş ama hâlâ yerine oturmamış bir şeyi arar gibi hissettim. Kolajımda önce eski bir evin kırık penceresini yapıştırdım. Ardından Anadolu'ya özgü desenli bir yastık motifi iliştim bir köşeye. Son olarak batılı bir mimari detay, düz çizgilerle dolu soğuk bir form, geldi elime ve bu üç imge, yerin ne kadar parçalı bir anlam taşıdığını bir kez daha hatırlattı bana. Ne tam içerideydim ne dışarıda. Sanki kolajın kendisi gibi, ben de arada bir yerde sıkışıp kalmıştım. Öğrencilerimin çalışmalarına baktığımda, onların imgeleri bana kendi hikâyemi tekrar hatırlattı. Biri çocukluk mahallesini çizmişti, diğeri yıkılmış bir evin duvarlarını. Her biri kendi yerini ararken, ben kendi yer yoksunluğumu gördüm. Bu an, öğretmen kimliğimle değil, öğrenen bir özne olarak var olduğum bir kırılma anına dönüştü. Kolajımın kenarında kalan boşluk, bir eksiklik gibi değil; belki de ait olduğum tek yer olarak belirdi gözümde. Boşluk artık sükunet değil, yeni bir anlam alanıydı benim için. Belki de hikâyem hep o boşlukta gizliydi ve anlatmak, bu boşluğu duyulur kılmaktı...</i>
A/r/tografik Yansıtma	<i>Bu sabah, öğrencilerimle yer, aidiyet ve katman kavramları üzerine bir kolaj atölyesi yaptık. Onlar, kendi "yer"lerini oluştururken, ben kolaj kâğıdına bir türlü yerleştiremediğim bir doku gibi kaldım. Ne tam içerideydim ne dışarıda. Kolajımda eski bir evin kırık penceresi, Anadolu'ya özgü desenlerle kaplı bir yastık ve batıdan gelen keskin bir mimari formu yanyana getirirken öğrencilerimin kolaj çalışmalarına baktım. Öğrencilerimin kolajlarında gördüğüm imgeler, adeta kendi imgeme dönük bir ayna gibiydi. Onların yer anlatıları, benim yer yoksunluğumu yüzeye çıkarmıştı ve sanatçı kimliğim bu yoksunluğu sorgulamak için kâğıt üzerinde alan arıyordu. Atölyede öğrencilerimle aramızda kurulan bu karşılıklı yansıma, benim sadece öğretmen/öğreten değil, birlikte dönüşen bir özne olduğumu hatırlatmıştı... Kolajın kenarında kalan boşluklar, belki de en doğru yerim orasıdır diye düşündürdü bana. Ne tam tanımlanabilir ne de tamamen kayıp...</i>

A/r/tografik araştırmanın desenlenmesi yanında araştırma olarak yapılanmasında günümüzde karşımıza çıkan sorunlardan da bahsetmek gerekir. Bunlardan biri öznelliğe dayalı yazım dili bir diğeri de araştırma içindeki sanatsal sorgulamanın araştırma metnine dönüştürülmesi gerekliliğidir. Her ne kadar a/r/tografi araştırmaları giderek yaygınlaşsa da üniversitelerin enstitü yapılanmaları uygulamalı araştırmaların

formatına dair sınırlayıcı tutumlar gösterebilmektedir. Bu nedenle kimi araştırmacılar, araştırmalarının hem "enstitü formatı"na uygun metinsel versiyonlarını hem de "sanatçı formatı"na uygun alternatif sunumlarını oluşturmaktadır. Bu durum uluslararası alanyazında da bir sorundur. Ama araştırmacı açısından sanatsal her performatif adım sanatçı kimliğinin açıklıkla ifade edildiği sanatçı formatına hizmet etmektedir.

A/r/tografik araştırmaların raporlaştırılmasında karşılaşılan bir diğer boyut ise "ben dili"dir. Uluslararası alanyazında metinsel aktarımında "ben dili" yani "yaşadım", "hissettim", "dönüştüm" gibi ifadeler kullanılmakta ve araştırmacı özneliği korunmaktadır. Çünkü öznel anlatıyı merkeze alan ifadeler, a/r/tografik araştırma yönteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak Türkiye'de bu tür anlatıların kabulü üniversite ve enstitülere göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı durumlarda araştırmacılar, ben dili kullanımını gerektirendiren resmi tutanaklar hazırlamak zorunda kalabilmektedir. Bu yapının da Türkiye'deki araştırma süreçlerinde zaman içinde oturacağı düşünülmektedir.

Sonuçlar ve Öneriler

Sonuç

Sonuç olarak a/r/tografi araştırma yöntemi sanatın doğasındaki eylemselliği araştırma sürecine taşıyan yaratıcı bir araştırma yaklaşımıdır. A/r/tografi araştırmasının çoklu kimlikler bağlamındaki yapısı yöntemsel bir sentez değil, sanat odaklı bir araştırma epistemolojisi ortaya koymaktadır. A/r/tografi sanat odağında disiplinlerarası bir geçiş alanı olarak, sabitlenmiş kategorilere karşı direnç göstermekte ve bunun yerine sınırları bulanık, akışkan ve yeniden tanımlanabilir bir araştırma zemini önermektedir.

A/r/tografi, araştırmalarda sanat ve tasarım alanındaki bilim insanlarının sanatçı/tasarımcı/sanat eğitimcisi kimliklerini öne çıkaran nitelikli bir etkileşim ortamı sağlamakta; araştırmacıların kimliklerinin çoklu doğasını tanımlarına, sanatsal üretimleri üzerinden düşünsel yapılar kurmalarına ve bunları sistematik bir araştırma çerçevesine yerleştirmelerine olanak tanımaktadır.

Özellikle sanatçı-araştırmacı-öğrenen/öğreten/deneyimleyen kimliklerinin kesiştiği noktada a/r/tografi, sanatsal ifadenin aynı zamanda bir öğrenme ve sorgulama süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Sanatın doğasında da sanatçıların kendi yaşam anlatılarını, sanatsal pratikleriyle ilişkilendirmeleri; sanat temelli otobiyografi, anlatı odaklı ya da otoetnografik yansımalar ortaya koymaları söz konusu olduğu için a/r/tografi bir yöntem olarak sanat pratiği içinde olan ve sanatın doğası ile de örtüşen bir yöntemdir.

A/r/tografi sanatsal bağlam ile ilintili estetik anlam üretimini yalnızca bir temsil değil; aynı zamanda bir eylem olarak görmektedir. Sanat, burada yalnızca ifade edilen bir içerik değil; araştırmanın kendisidir. Sonuç olarak a/r/tografik araştırma bağlamında sanatsal uygulamaya dayalı deneyim hem araştırmacının hem izleyicinin/katılımcının duygusal, bilişsel ve bedensel katılımını olanaklı kılar hem de sanatı bir araç olmanın ötesine geçirecek araştırmanın odağı haline getirerek öne çıkarır.

Öneriler

Çalışma kapsamında Türkiye'de son dönemde araştırmalarda yaygınlaşan a/r/tografi araştırma yönteminin ne olduğu ve olmadığı ile ilgili bir çok boyut ortaya konulmuştur. Bu boyutların araştırmacılar tarafından dikkate alınması ise a/r/tografik araştırmaların niteliği bağlamında önem taşımaktadır. Bu çerçevede çalışmaya dayalı öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

A/r/tografi yönteminin sanat ve tasarım araştırmalarında daha yaygın ve bağlamlarına uygun biçimde işe koşulması için lisansüstü düzeyde yöntem eğitimlerinin yaygınlaşması gerekmektedir.

A/r/tografik yaklaşımlar; sanat, tasarım, sanat eğitimi ile birlikte sosyal bilimler, eğitim, medya çalışmaları gibi alanlara entegre edilerek çok katmanlı araştırma yapılarına zemin hazırlayabilir.

A/r/tografi odaklı araştırmalar günümüzde yapay zekâ, artırılmış gerçeklik, remiks yaklaşımı gibi süreçler bağlamında yaratıcı sorgulamaları farklı ortam ve koşullara taşıma olasılığına sahiptir ve bu bağlamda araştırma kurgularının yapılanması önerilmektedir.

A/r/tografi, toplumsal dönüşüm ve katılımcı sanat pedagojisi bağlamında daha yaygın işe koşulmalı kamusal alanda yayılım gösterecek araştırma süreçleri yapılandırılmalıdır.

A/r/tografi araştırma yönteminin özellikle lisansüstü düzeyde sanat, tasarım ve sanat eğitimi öğretim programlarına entegrasyonunun yaygınlaşması önerilmektedir.

Kaynakça

- Allen, P.M. (1997). *Cities and regions as self-organizing systems models of complexity*. UK: Gordon and Breach Science Publishers.
- Byrne, D. (1998). *Complexity theory and the social sciences*. London: Routledge.
- Bourriaud, N. (2002) *Relational Aesthetics*, (İng. Çev: S. Pleasance, F. Woods & M. Copeland). Paris: Les presses du réel.
- Baudrillard, J. (1983). *Simulations*. (İng. Çev., P. Foss, P. Patton ve P. Beitchman), New York: Semiotext[e]
- Bickel, B., Springgay, S., Beer, R., Irwin, R. L., Grauer K. & Xiong, G. (2010) A/r/tographic collaboration as radical relationality, *International Journal of Qualitative Methods*, (10)1, ss. 86–102.
- Creswell, J.W. (2009) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (3rd edn), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Deleuze, G. (1994). *Difference and Repetition* (İng. Çev. P. Patton), New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A Thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Eisner, E. W. (1991). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. New York, NY: Macmillan.
- Erişti, S. D. (2025, 13–15 Haziran). *Sanat Temelli Araştırma Yöntemleri Eğitim Serisi: Artografi, Uygulama Tabanlı Araştırma Yöntemi Eğitimi* [Çevrim içi canlı eğitim]. Düzenleyenler: Anadolu Üniversitesi & Beta Kare Eğitim ve Danışmanlık.
- Erişti, S. D. & Irwin, R. L. (2021). *A/r/tografi: Uygulama Tabanlı Araştırma Yöntemi*, Pegem.
- Erişti, S. D. (2016). *Görsel Araştırma Yöntemleri: Teori, Uygulama, Örnek*, Pegem.
- Erişti, S. D. (2014). *STAEP* [Anadolu Üniversitesi bilimsel araştırma projesi raporu]. Anadolu Üniversitesi.
- Gouzouasis, P., Irwin, R., Miles, E., and Gordon, A. (2013). Commitments to a community of artistic inquiry: Becoming pedagogical through a/r/tography in teacher education. *International Journal of Education & the Arts*, 14(1). <http://www.ijea.org/v14n1/>
- Fassett D. L., & Warren J. T. (2006). *Critical communication pedagogy*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Green, H. (2014). Use of theoretical and Conceptual Frameworks in qualitative research. *Nurse Resercher*, 21(6), 34-38.
- Gunkel, D. (2016). *Of remixology: Ethics and aesthetics after remix*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/10325.001.0001>
- Gunkel, D. (2024). *AI for Communication*. New York: Routledge.
- Gunkel, D. (2024). Generative AI and Remix: Difference and Repetition. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4860325>
- Heinonen, K., Gruen, T. (2024). Elevating conceptual research: Insights, approaches, and support. *AMS Rev*, 14, 1–6. <https://doi.org/10.1007/s13162-024-00283-9>
- Irwin, R.L & Sinner, A. (2013). Special Issue: A/r/tography and the Arts, *UNESCO Observatory Multi-Disciplinary Journal in the Arts*, 3(2).

- Irwin, R. L. (2013). Becoming a/r/tography, *Studies in Art Education*, 54(3), 198-215.
- Irwin, R. L. (2008). Communities of a/r/tographic practice. Springgay, S., Irwin, R. L., Leggo, C. & Gouzouasis, P. (Eds.). *Being with A/r/tography* içinde (pp. 71-80). Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Irwin, R. L. & O'Donoghue, D. (2012). Encountering pedagogy through relational art practices, *International Journal of Art and Design Education*, 31(3), 221-236.
- Irwin, R. L., Bickel, B., Triggs, V., Springgay, S., Beer, R., Grauer, K., Xiong, G., & Sameshima, P. (2009). The City of Richgate: A/r/tographic cartography as public pedagogy. *International Journal of Art & Design Education*, 28(1), 61-70. <https://doi.org/10.1111/j.1476-8070.2009.01593.x>
- Irwin, R. L. & Springgay, S. (2008). A/r/tography as practice-based research. In S. Springgay, R. L. Irwin, C. Leggo & P. Gouzouasis (Eds.). *Being with A/r/tography*. Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Irwin, R. L., Beer, R., Springgay, S., Grauer, K., Xiong, G. and Bickel, B. (2006). The Rhizomatic Relations of A/r/tography, *Studies in Art Education*, 48(1), 70-88.
- Irwin, R. L. (2006). Walking to Create an Aesthetic and Spiritual Currere, *Visual Arts Research*, 32(1), 75-82.
- Irwin, R.L. (2004). A/r/tography: A metonymic métissage. Irwin, R. & DeCosson, A. (Eds.), *A/r/tography: Rendering self through arts-based living inquiry* içinde, Vancouver, BC: Pacific Education Press.
- Irwin, R.L. & de Cosson, A. (2004). *A/r/tography: Rendering self through arts-based living inquiry*. Vancouver, BC: Pacific Education Press.
- Langton, C. G. (1990) Computation at the Edge of Chaos phase transitions and emergent computation, *Physica D*, 42, 1R3, ss. 12-37.
- Leggo, C., Sinner, A., Irwin, R.L., Pantaleo, K., Gouzouasis, P. & Grauer, K. (2011). Liminal Spaces: A/r/tography as living inquiry in a language arts class. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 24(2): 239-256.
- McNiff, S. (1998). *Art-based research*. Jessica Kingsley Publishers.
- McNiff, S. (2012). Opportunities and challenges in art-based research, *Journal of Applied Arts and Health*, 3(1): 5-12.
- Mosavarzadeh, M., Mahlouji, S., Moussavi, Y., & Sarreshtehdari, E. (2022). Walking with Water: (Re)Making pedagogical relations through walking and artmaking. *Canadian Journal of Action Research*, 22(2), 91-108. <https://doi.org/10.33524/cjar.v22i2.578>
- Özcan, M. (2025). *Öğretmen eğitiminde a/r/tografi yoluyla kimliği keşfetmenin dijital yansımaları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Danışman: Prof. Dr. Suzan Duygu Bedir Erişti.
- Pinar, W. F. (1994). The Method of "Currere" (1975). *Counterpoints*, 2, 19-27. <http://www.jstor.org/stable/42975620>
- Sameshima, P. (2008). AutoethnoGRAPHIC relationality through paradox, parallax, and metaphor. *Being with A/r/tography*, 45-56.
- Smith, D. (1974). Women's perspective as a radical critique of sociology, *Sociological Inquiry*, 44(1): 7-13.
- Smith-Shank, D., & Koos, M. (1999). [Review of The Enlightened Eye: Qualitative Inquiry and the Enhancement of Educational Practice, by E. W. Eisner]. *Studies in Art Education*, 41(1), 94-96. <https://doi.org/10.2307/1320253>
- Thrift, N. (2005). The place of complexity. *The place of complexity* (pp. 51-74) içinde. SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446211458.n3>

Resim Dizini

Resim 1. Göç Serileri 1972-1988, İbrahim Balaban, Balaban, H. Nazım. Balabanizm (1.Baskı). İstanbul: Bilnet Matbaacılık, 2012.

Resim 2. Cumhuriyet Dönemi Ressamları 15 Mayıs 2025 <https://www.kulturportali.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.

Resim 3. Eli Rezkallah Tasarım ve Otoetnografik Kimlik 20 Mayıs 2025

<https://www.abouthere.com/node/8096/entertainment/art-books/eli-rezkallah-artist-representing-%E2%80%98woman%E2%80%99s-world> adresinden edinilmiştir.

Resim 4. Raşit Altun, Bir Avuç Cennet Serisi 'İtalya Haritası' (2019) (Özel Koleksiyon)

Resim 5. Resul Kaçar, Güllerin Ovası (2021) (Özel Koleksiyon)

Resim 6. A/r/tografik Kartografi Örneği

Resim 7. Yürüyüş Pedagojisine Dayalı Performatif Üretimler

Resim 8. Yürüyüş pedagojisine dönük eylemsel adımlar çerçevesinde rizomatik ilişkisellik yapısına ilişkin taslak (Özcan, 2025)

Resim 9. Rizomatik İlişkisellik (Özcan, 2025)

Resim 10. Rizomatik İlişkisellik ve Kimliklerin İlişkiselliği

Resim 11. Sanatçı Günlüğü Örnekleri

Şekil Dizini

Şekil 1. Sanat Temelli Araştırma Süreçlerinin Gelişimi

Şekil 2. A/r/tografik Araştırma

Şekil 3. A/r/tografik Araştırmanın Özellikleri

Şekil 4. A/r/tografik Araştırmanın Bileşenleri

Şekil 5. A/r/tografik ve Kuramsal Temeller

Şekil 6. A/r/tografi ve Rizomatik İlişkisellik

Şekil 7. A/r/tografik Araştırmada Rizomatik İlişkiselliğe Dayalı Oluş

Şekil 8. A/r/tografi ve Kimlik ve Deneyim İlişkiselliği

Şekil 9. Currere Yaklaşımının Özellikleri

Şekil 10. Currere Yaklaşımının Boyutları

Şekil 11. Karmaşıklık Kuramı.